

U S T A W A

z dnia 2021 roku

o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁾

Art. 1. W ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359):

1) w art. 58 §1otrzymuje brzmienie:

„§ 1. W wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków i kontaktach rodziców z dzieckiem oraz orzeka, w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Sąd uwzględnia pisemne porozumienie małżonków lub ugodę zawartą przed mediatorem w rodzinnym postępowaniu informacyjnym o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia.”

2) w art. 113¹ dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Sąd opiekuńczy, orzekając w sprawie kontaktów z dzieckiem, rozstrzyga o terminach ich utrzymywania, czasie ich trwania, a nadto, jeżeli kontakt obejmuje odwiedziny, spotkanie lub zabieranie poza miejsce stałego pobytu małoletniego może również orzec o miejscu ich utrzymywania.”;

3) w art. 113² w § 2 pkt 3 otrzymuje brzmienie:

„3) zezwolić na spotykanie się z dzieckiem, w tym poza miejscem jego stałego pobytu tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna lub innej osoby wskazanej przez sąd, za jej zgodą, w szczególności osoby bliskiej dziecku, a w miejscu stałego pobytu dziecka także kuratora sądowego;”;

¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawę z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

4) art. 113⁴ otrzymuje brzmienie:

„Art. 113⁴. Sąd opiekuńczy, orzekając w sprawie kontaktów z dzieckiem, może zobowiązać rodziców do określonego postępowania, w szczególności skierować ich do placówek lub specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń, a także poddać sposób utrzymywania kontaktów kontroli kuratora sądowego.”;

5) w art. 133 dodaje się § 4 w brzmieniu:

„§ 4. Obowiązek świadczeń alimentacyjnych rodziców względem dziecka, które nie posiada orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, ustalony orzeczeniem sądu albo ugodą zawartą przed sądem lub mediatorem, wygasa z dniem ukończenia przez dziecko 25 lat. Z tym samym dniem tytuł wykonawczy stwierdzający ten obowiązek traci moc co do świadczeń alimentacyjnych wymagalnych w przyszłości. Na żądanie dziecka, które ze względu na wyjątkowe okoliczności nadal nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie, sąd przedłuży obowiązek świadczeń alimentacyjnych.”;

6) po art. 133 dodaje się art. 133¹ w brzmieniu:

„Art. 133¹. § 1. Jeżeli nie wytoczono innego powództwa o świadczenia alimentacyjne, dziecku przysługują natychmiastowe świadczenia alimentacyjne płatne co miesiąc w wysokości:

- 1) 21% minimalnego wynagrodzenia za pracę względem jednego dziecka;
- 2) 19% minimalnego wynagrodzenia za pracę na każde z dwojga dzieci pochodzących od tych samych rodziców;
- 3) 17% minimalnego wynagrodzenia za pracę na każde z trojga dzieci pochodzących od tych samych rodziców;
- 4) 15% minimalnego wynagrodzenia za pracę na każde z czworga dzieci pochodzących od tych samych rodziców;
- 5) 13% minimalnego wynagrodzenia za pracę na każde z pięciorga i więcej dzieci pochodzących od tych samych rodziców.

§ 2. Wskazane w § 1 minimalne wynagrodzenie za pracę ustalane jest zgodnie z ustawą z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz. U. z 2020 r. poz. 2207) na następny rok.

§ 3. Wysokość natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych zaokrąglą się do pełnych złotych w ten sposób, że końcówki kwot wynoszące mniej niż 50 groszy pomija się, a końcówki kwot wynoszące 50 groszy i więcej podwyższa się do pełnych złotych.

§ 4. Natychmiastowe świadczenia alimentacyjne ulegają zmianie z mocy prawa według aktualnej wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę, od dnia 1 stycznia.”;

7) w art. 175 dotychczasową treść oznacza się jako § 1 i dodaje się § 2 w brzmieniu:
„§ 2. Do kontaktów z ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o kontaktach z dzieckiem, za wyjątkiem przepisów nakładających obowiązek utrzymywania kontaktów z rodzicami.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, 956, 1578 oraz z 2021 r. poz. 11, 1090, 1655, 1666):

1) dotychczasową treść art. 59 oznacza się jako § 1 i dodaje § 2 w brzmieniu::

„§ 2. Sąd zawiadamia prokuratora o każdej sprawie o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej lub o zmianę rozstrzygnięcia w tym przedmiocie wszczętej przez sąd z urzędu.”;

2) w art. 98¹ § 4 otrzymuje brzmienie:

„§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wysokość wynagrodzenia mediatora, w tym stałego mediatora, za prowadzenie postępowania mediacyjnego wszczętego na podstawie skierowania sądu, w tym w rodzinnym postępowaniu informacyjnym oraz za udział i prowadzenie spotkania informacyjnego w rodzinnym postępowaniu informacyjnym, a także zryczałtowane wydatki mediatora, w tym stałego mediatora, podlegające zwrotowi, biorąc pod uwagę rodzaj sprawy, wartość przedmiotu sporu, sprawny przebieg postępowania mediacyjnego oraz przedmiot rodzinnego postępowania informacyjnego, a także przeciętne koszty ponoszone przez mediatora oraz liczbę posiedzeń.”;

3) w art. 183⁵ po § 2 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Wynagrodzenie mediatora i zwrot wydatków związanych z udziałem i prowadzeniem spotkania informacyjnego oraz przeprowadzeniem mediacji w rodzinnym postępowaniu informacyjnym obciąża Skarb Państwa.”;

4) w art. 216¹ dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Wysłuchanie, o którym mowa w § 1 przeprowadza się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach, które zapewniają dziecku swobodę wypowiedzi i poczucie bezpieczeństwa.”;

5) po art. 290¹ dodaje się art. 290² w brzmieniu:

„Art. 290². W sprawie, w której sąd zażądał opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów, strona jest obowiązana poddać się badaniom niezbędnym do wydania opinii. Jeżeli, pomimo wezwania na badanie, strona nie stawia się bez usprawiedliwionych powodów lub osoba sprawująca bezpośrednią pieczę nad dzieckiem nie doprowadzi dziecka na badanie, sąd może skazać ją na grzywnę według przepisów o karach za niestawiennictwo świadka.”;

6) po art. 436 dodaje się art. 436¹–436⁴ w brzmieniu:

„Art. 436¹. § 1. Jeżeli małżonkowie mają wspólne małoletnie dzieci, postępowanie o rozwód lub separację jest poprzedzone rodzinnym postępowaniem informacyjnym.

§ 2. Rodzinnego postępowania informacyjnego nie przeprowadza się, gdy jeden z małżonków został prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo popełnione na szkodę drugiego małżonka lub ich wspólnego małoletniego dziecka, lub przedstawiono mu zarzut popełnienia takiego czynu, chyba że z wnioskiem o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego wystąpi małżonek pokrzywdzony takim czynem.

§ 3. Celem rodzinnego postępowania informacyjnego jest pojednanie małżonków, a w braku możliwości pojednania – zawarcie ugody regulującej w szczególności sposób wykonywania władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi, utrzymywanie kontaktów każdego z małżonków z ich wspólnymi małoletnimi dziećmi oraz alimenty pomiędzy nimi lub pomiędzy nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi. Przepisu art. 183¹⁴ nie stosuje się.

§ 4. Rodzinne postępowanie informacyjne wszczyna się na wniosek jednego lub obojga małżonków. Czynności w tym postępowaniu wykonuje sąd właściwy w sprawach o rozwód i o separację w składzie jednego sędziego.

§ 5. Do rodzinnego postępowania informacyjnego przepisu art. 730 nie stosuje się.

§ 6. Obowiązek, o którym mowa w § 1 nie zostaje spełniony, jeżeli rodzinne postępowanie informacyjne umorzono wskutek cofnięcia wniosku o jego wszczęcie.

Art. 436². § 1. Niezwłocznie po złożeniu wniosku o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego przewodniczący wyznacza termin spotkania informacyjnego, tak, aby odbyło się ono w najwcześniejszym możliwym terminie i wzywa strony do osobistego stawiennictwa. Wraz z wezwaniem doręcza się stronom pouczenie o indywidualnych i społecznych skutkach rozpadu małżeństwa oraz treści § 6.

§ 2. Jednocześnie z wyznaczeniem terminu spotkania informacyjnego sąd wyznacza mediatora i kieruje strony do mediacji, zlecając wyznaczonemu mediatorowi przeprowadzenie mediacji rodzinnej. Mediacja w ramach rodzinnego postępowania informacyjnego jest dobrowolna. Przepis art. 436 § 4 stosuje się.

§ 3. Spotkanie informacyjne może prowadzić sędzia, referendarz sądowy, urzędnik sądowy, asystent sędziego lub stały mediator.

§ 4. Na spotkaniu informacyjnym strony informuje się i poucza o:

1) indywidualnych i społecznych skutkach rozpadu małżeństwa, w szczególności dla nich i ich wspólnych małoletnich dzieci;

2) działaniach, które strony powinny podjąć dla utrzymania małżeństwa lub zawarcia ugody, o której mowa w art. 436¹ § 3, w szczególności mediacji, terapii lub innej formie wsparcia rodziny;

3) skutkach prawomocnego skazania za umyślne przestępstwo popełnione na szkodę drugiego małżonka lub ich wspólnego małoletniego dziecka albo przedstawienia zarzutów w którejkolwiek z tych spraw dla rodzinnego postępowania informacyjnego.

§ 5. Strony na spotkaniu informacyjnym mogą wskazać inną niż wyznaczona przez sąd osobę mediatora z listy mediatorów prowadzonej w sądzie okręgowym.

§ 6. Mediacja rodzinna trwa miesiąc, licząc od dnia zakończenia spotkania informacyjnego. Na zgodny wniosek stron, złożony przed upływem tego terminu, sąd może przedłużyć mediację rodzinną na czas oznaczony, nie dłuższy niż kolejne 6 miesięcy.

§ 7. Mediator przedstawia sądowi protokół z przebiegu mediacji niezwłocznie po upływie terminów, o których mowa w § 5.

§ 8. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzór pouczenia stron rodzinnego postępowania informacyjnego o indywidualnych i społecznych skutkach rozpadu małżeństwa, mając na względzie cel rodzinnego postępowania informacyjnego, potrzebę zapewnienia czytelności pouczenia oraz możliwość zrozumienia pouczenia również przez osoby niekorzystające z pomocy pełnomocnika.

§ 9. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, podstawowe elementy ugody, o której mowa w art. 436¹ § 3, uwzględniając możliwość jej wykonania w sposób zgodny z dobrem dziecka oraz możliwość zrozumienia treści ugody również przez osoby niekorzystające z pomocy pełnomocnika.

Art. 436³. § 1. Sąd umarza rodzinne postępowanie informacyjne, jeżeli:

1) strona cofnęła wniosek o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego;

2) upłynął okres wyznaczony do przeprowadzenia mediacji rodzinnej;

3) mediator przedstawił protokół z przebiegu mediacji;

4) wniosek o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego złożył małżonek, który został prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo popełnione na szkodę drugiego małżonka lub ich wspólnego małoletniego dziecka, lub przedstawiono mu zarzut popełnienia takiego czynu, a pokrzywdzony małżonek takiego wniosku nie złożył lub nie poparł wniosku złożonego przez małżonka;

5) w czasie trwania rodzinnego postępowania informacyjnego jeden z małżonków został prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo popełnione na szkodę drugiego małżonka lub ich wspólnego małoletniego dziecka, lub przedstawiono mu zarzut popełnienia takiego czynu, a pokrzywdzony małżonek nie złożył wniosku o kontynuowanie rodzinnego postępowania informacyjnego;

6) jeden z małżonków zmarł.

§ 2. W postanowieniu sądu o umorzeniu rodzinnego postępowania informacyjnego sąd wskazuje przepis stanowiący podstawę prawną rozstrzygnięcia.

Art. 436⁴. Na postanowienie sądu w przedmiocie umorzenia postępowania informacyjnego zażalenie przysługuje do innego składu sądu pierwszej instancji.

Art. 436⁵. § 1. Do pozwu o rozwód lub o separację dołącza się odpis postanowienia o umorzeniu rodzinnego postępowania informacyjnego oraz ugodę, jeżeli została zawarta.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, gdy małżonkowie nie mają wspólnych małoletnich dzieci lub gdy małżonek został prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo popełnione na szkodę drugiego małżonka lub ich wspólnego małoletniego dziecka, lub przedstawiono mu zarzut popełnienia takiego czynu, a pokrzywdzony małżonek nie złożył wniosku o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego. W takim przypadku pozew powinien zawierać wyjaśnienie przyczyn, dla których rodzinnego postępowania informacyjnego nie przeprowadzono.

§ 3. Jeżeli do pozwu nie dołączono odpisu postanowienia o umorzeniu rodzinnego postępowania informacyjnego ani nie wyjaśniono w nim przyczyn nieprzeprowadzenia tego postępowania, przewodniczący wzywa powoda do usunięcia tych braków pod rygorem zwrotu pozwu na podstawie art. 130.”;

7) w art. 440 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Jeżeli sąd nabierze przekonania, że istnieją widoki na utrzymanie pożycia małżeńskiego zawiesza postępowanie. Sąd może ponownie zawiesić postępowanie z tej przyczyny jedynie na zgodny wniosek stron.”;

8) w art. 445¹ § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Jeżeli postępowanie w sprawie dotyczącej władzy rodzicielskiej lub kontaktów zostało wszczęte przed wytoczeniem powództwa o rozwód lub o separację, sąd przekazuje sprawę sądowi, w którym toczy się sprawa o rozwód lub o separację.”;

9) po art. 454¹ dodaje się art. 454² w brzmieniu:

„Art. 454². § 1. W sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa sąd dopuszcza dowód z badania DNA dziecka oraz stron, a jeżeli którakolwiek z tych osób nie żyje - jej wstępnego, zstępnego lub rodzeństwa. Dowodu nie przeprowadza się, jeżeli pochodzenie dziecka nie budzi wątpliwości.

§ 2. Osoby, o których mowa w § 1 są obowiązane poddać się badaniu. Jeżeli osoba wezwana na badanie nie stawia się bez usprawiedliwionych powodów lub osoba sprawująca bezpośrednią pieczę nad dzieckiem nie doprowadzi dziecka na badanie, sąd może skazać ją na grzywnę według przepisów o karach za niestawiennictwo świadka lub nakazać przymusowe doprowadzenie na badanie.”;

10) w części pierwszej w księdze pierwszej w tytule VII w dziale V w rozdziale 2 po oznaczeniu rozdziału dodaje się oznaczenie oddziału w brzmieniu: „Oddział 1. Przepisy ogólne.”;

11) po art. 493 dodaje się art. 493¹ w brzmieniu:

„Art. 493¹. § 1. W przypadku cofnięcia zarzutów sąd stwierdza postanowieniem, że nakaz zapłaty pozostaje w mocy i orzeka o kosztach jak przy cofnięciu pozwu. Przepis art. 203 § 3 stosuje się odpowiednio.

§ 2. W przypadku, o którym mowa w art. 203 § 4, sąd może uznać cofnięcie zarzutów za niedopuszczalne.”;

12) po art. 493¹ dodaje się oddział 2 w brzmieniu: „Oddział 2. Postępowanie nakazowe w sprawach o natychmiastowe świadczenia alimentacyjne.”;

13) art. 497 otrzymuje brzmienie:

„Art. 497 § 1. Sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, gdy powód dochodzi natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych i dołączył do pozwu

oświadczenie o wszystkich faktach istotnych dla ustalenia zasadności powództwa, odpowiadające wymaganiom określonym w § 3 oraz odpis aktu urodzenia powoda.

§ 2. Przepisu art. 484¹ nie stosuje się.

§ 3. Oświadczenie o faktach istotnych dla ustalenia zasadności powództwa powinno wskazywać w szczególności::

- 1) uzyskiwane dochody powoda i jego przedstawicieli ustawowych;
- 2) koszty utrzymania powoda;
- 3) liczbę dzieci, pochodzących od tych samych rodziców, od których pochodzi powód, uprawnionych do świadczeń alimentacyjnych.

§ 4. Nadto oświadczenie powinno wskazywać, że pozwany nie wywiązuje się z obowiązku dostarczania powodowi środków utrzymania, a także, jeżeli powód jest małoletni – że między jego rodzicami nie toczy się postępowanie o rozwód ani o separację.

§ 5. Oświadczenie składa powód, a jeżeli pozew wnosi przedstawiciel ustawowy powoda – ten przedstawiciel.

§ 6. Oświadczenie składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia określonej w art. 233 § 6 Kodeksu karnego.

§ 7. Jeżeli oświadczenia nie dołączono do pozwu lub jest ono dotknięte brakami uniemożliwiającymi wydanie nakazu zapłaty, przepis art. 130 stosuje się odpowiednio.

§ 8. Jeżeli twierdzenia powoda zawarte w oświadczeniu nie budzą wątpliwości co do swej zgodności z prawdą, sąd wydaje nakaz zapłaty. W przypadku przeciwnym, przepis art. 480¹ § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 9. Pozew wnosi się na urzędowym formularzu. W przypadku niedopełnienia tego obowiązku przepis art. 130 stosuje się odpowiednio.

§ 10. Przewodniczący i sąd są obowiązani podejmować czynności tak, by pierwsze posiedzenie wyznaczone w celu wydania nakazu zapłaty odbyło się nie później niż dwa tygodnie od dnia wniesienia pozwu, a jeżeli pozew był dotknięty brakami - od dnia ich usunięcia.

§ 11. W nakazie zapłaty sąd nakazuje pozwanemu, by płacił powodowi natychmiastowe świadczenia alimentacyjne w wysokości ustalonej na dzień wydania nakazu albo wniósł zarzuty w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłaty.

§ 12. W razie potrzeby sąd określa w nakazie także sposób zapłaty świadczeń, o których mowa w § 1.

§ 13. W przypadku podwyższenia minimalnego wynagrodzenia za pracę podwyższeniu ulega także wysokość natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych przyznanych nakazem zapłaty. Nie wymaga to wydania orzeczenia przez sąd, w szczególności nie wymaga zmiany nakazu zapłaty. Na żądanie strony, sąd wyda jej zaświadczenie określające aktualną wysokość natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych przyznanych nakazem zapłaty.

§ 14. W przypadku wniesienia zarzutów przewodniczący wzywa powoda do złożenia w terminie tygodnia dowodów na poparcie oświadczeń zawartych w pozwie.

§ 15. Nakaz zapłaty z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia co do kwot, których terminy zaspokojenia już zapadły, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności. W przypadku wniesienia zarzutów sąd może na wniosek pozwanego wstrzymać wykonanie nakazu.”;

14) w art. 576 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Wysłuchanie, o którym mowa w § 2, przeprowadza się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach, które zapewniają dziecku swobodę wypowiedzi i poczucie bezpieczeństwa.”;

15) uchyla się art. 578¹;

16) po art. 593 dodaje się art. 593¹ w brzmieniu:

„Art. 593¹. W sprawach o ustalenie kontaktów z ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu w sprawach dotyczących kontaktów z dzieckiem i wykonywania kontaktów z dzieckiem. Postępowanie może być wszczęte z urzędu.”;

17) art. 598¹³ otrzymuje brzmienie:

„Art. 598¹³. Przepisy art. 598⁶–598¹² stosuje się odpowiednio do wykonania orzeczeń wydanych na podstawie art. 569 § 2, dotyczących odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, a także orzeczeń o umieszczeniu małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym. Uprawnionym, o którym mowa w art. 598⁶, jest wówczas odpowiednio rodzina zastępcza, prowadzący rodzinny dom dziecka lub kierujący placówką opiekuńczo-wychowawczą, regionalną placówką opiekuńczo-terapeutyczną lub interwencyjnym ośrodkiem preadopcyjnym.;

18) w części pierwszej w księdze drugiej w tytule II w dziale II po rozdziale 3 dodaje się rozdział 4 w brzmieniu:

„Rozdział 4. Postępowanie wykonawcze w sprawach rodzinnych i opiekuńczych oraz z zakresu kurateli.

Art. 605¹. Postępowanie wykonawcze prowadzi się dla wykonalnych orzeczeń o ograniczeniu wykonywania władzy rodzicielskiej, zezwoleniu na spotkanie się z dzieckiem w obecności kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd, poddaniu sposobu utrzymywania kontaktów z dzieckiem kontroli kuratora sądowego, ustanowieniu opiekuna albo kuratora, z wyjątkiem ustanowienia kuratora do załatwienia poszczególnej sprawy, oraz w sprawach, w których ustanowiono doradcę tymczasowego, jak również, gdy stanie się wykonalne orzeczenie rozstrzygające o istotnych sprawach dziecka, o ile podlega kontroli sądu.

Art. 605². § 1. Podstawą wszczęcia postępowania wykonawczego jest orzeczenie sądu albo ugoda zawarta przed sądem, których wykonalność została stwierdzona przez sąd, albo ugoda zawarta przed mediatorem, po jej zatwierdzeniu przez sąd.

§ 2. Do stwierdzenia wykonalności, o którym mowa w § 1, art. 364 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Wykonalność orzeczenia sąd stwierdza z urzędu.

Art. 605³. § 1. W postępowaniu wykonawczym czynności związane z jego przebiegiem wykonuje sędzia, z wyjątkiem czynności zastrzeżonych dla sądu.

§ 2. Sąd drugiej instancji podejmuje czynności zmierzające do wykonania orzeczenia, dopóki akta sprawy znajdują się w tym sądzie.

Art. 605⁴. W toku postępowania wykonawczego sędzia, a także kurator sądowy w sprawach, w których należy do niego wykonanie orzeczenia, mogą żądać od uczestników postępowania złożenia wyjaśnień oraz zwrócić się do organów lub instytucji, a także stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, których zadania statutowe dotyczą spraw związanych z przedmiotem postępowania, o informacje niezbędne do prowadzenia postępowania.

Art. 605⁵. § 1. W postępowaniu wykonawczym sąd orzeka na posiedzeniu niejawnym (posiedzenie wykonawcze).

§ 2. Na posiedzenie wykonawcze można wezwać w szczególności osoby, których dotyczy postępowanie oraz kuratora sądowego, opiekuna, doradcę tymczasowego lub kuratora, a także inne osoby, których obecność sędzia uznał za niezbędną.

§ 3. Z przebiegu posiedzenia wykonawczego z udziałem osób, o których mowa w § 2 sporządza się protokół, w innych przypadkach notatkę jeżeli nie wydano orzeczenia lub zarządzenia. Przepisów o utrwalaniu przebiegu posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, albo obraz i dźwięk, nie stosuje się.

Art. 605⁶. § 1. W sprawach, w których wykonanie orzeczenia sądu należy do kuratora sądowego, sędzia zarządza przesłanie odpisu orzeczenia do właściwego zespołu kuratorskiej służby sądowej w celu jego wykonania i wydaje inne stosowne zarządzenia.

§ 2. W razie przemijającej przeszkody w prowadzeniu postępowania wykonawczego, w szczególności z uwagi na niemożność ustalenia miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy, sąd, z urzędu lub na wniosek, może zawiesić postępowanie.

Art. 605⁷. Sąd może zmienić, z urzędu lub na wniosek, częstotliwość składania sprawozdań dotyczących osoby pozostającej pod opieką albo kuratelą.

Art. 605⁸. § 1. W sprawach, w których wykonanie orzeczenia sądu należy do kuratora sądowego, zawodowy kurator sądowy może wnosić o:

- 1) zmianę lub uchylenie orzeczenia w całości lub w części;
- 2) umorzenie postępowania wykonawczego;
- 3) zawieszenie postępowania wykonawczego w całości lub części;
- 4) zmianę częstotliwości składania sprawozdań z nadzoru;
- 5) sprostowanie orzeczenia.

§ 2. Do wniosku kuratora sądowego przepisu art. 130 § 1 nie stosuje się.

§ 3. Przepisy § 1 stosuje się odpowiednio do kuratora, o którym mowa w art. 605¹² § 1.

Art. 605⁹. W celu umieszczenia małoletniego w instytucjonalnej pieczy zastępczej sąd niezwłocznie zwraca się do właściwego organu o skierowanie małoletniego do odpowiedniej placówki.

Art. 605¹⁰. Sąd może polecić rodzicom małoletniego jego doprowadzenie do placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego, rodzinnego domu dziecka lub rodziny zastępczej.

Art. 605¹¹. § 1. Sąd może połączyć badanie sprawozdania lub rachunków opiekuna, o których mowa w art. 167 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z wysłuchaniem opiekuna lub kuratora oraz osoby pozostającej pod opieką albo kuratelą na posiedzeniu wykonawczym.

§ 2. Jeżeli osoba pozostająca pod opieką albo kuratelą przebywa w domu pomocy społecznej albo placówce zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1876 i 2369 oraz z 2021 r. poz. 794 i 803), sąd, nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy, zwraca się do dyrektora tego domu lub placówki o pisemną informację o osobie poddanej opiece lub kurateli, w szczególności w zakresie stanu zdrowia tej osoby i warunków opieki.

Art. 605¹². § 1. W sprawach, w których sąd zezwolił na spotkanie się z dzieckiem tylko w obecności kuratora sądowego, albo gdy wynika to z ugody zawartej przed sądem lub ugody zawartej przed mediatorem zatwierdzonej przez sąd, kurator, jeżeli sąd nie postanowił inaczej, albo co innego nie stanowi ugoda, stawia się w określonym w orzeczeniu sądu albo ugodzie terminie i miejscu oraz obecny jest przez cały czas trwania kontaktu.

§ 2. Kurator sądowy obecny przy kontaktach z dzieckiem zapewnia wykonanie orzeczenia sądu albo ugody zawartej przed sądem lub ugody zawartej przed mediatorem zatwierdzonej przez sąd w zakresie terminów, czasu i miejsca spotkania oraz ustalonego przebiegu kontaktów.

§ 3. Jeżeli w czasie trwania kontaktu z dzieckiem w obecności kuratora sądowego zachodzą uzasadnione obawy bezpośredniego zagrożenia dobra dziecka spowodowane wykonywaniem tego kontaktu, kurator sądowy podejmuje niezbędne czynności w celu usunięcia stanu zagrożenia, a w wypadku, gdy podjęte czynności okazały się niewystarczające, ma prawo żądać od osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem oraz osoby, pod której pieczęć dziecko pozostaje, zaprzestania wykonywania kontaktu i niezwłocznie informuje właściwy sąd.

§ 4. W wypadku, o którym mowa w § 3, sędzia niezwłocznie wyznacza posiedzenie wykonawcze.

Art. 605¹³. § 1. Z każdej obecności przy kontaktach kurator sądowy niezwłocznie składa sądowi notatkę urzędową.

§ 2. Pisemna notatka kuratora zawiera:

- 1) imię i nazwisko oraz stopień służbowy kuratora;
- 2) opis wykonanych czynności i przebiegu spotkania;
- 3) datę obecności przy kontaktach;
- 4) podpis kuratora.

Art. 605¹⁴. W razie niewykonywania lub nienależytego wykonywania orzeczenia sądu, niezależnie od innych środków przewidzianych przepisami, sąd opiekuńczy obciąża uczestników kosztami postępowania wykonawczego w całości lub w części.

Art. 605¹⁵. Sąd z urzędu lub na wniosek umorzy postępowanie wykonawcze jeżeli dalsze jego prowadzenie stało się zbędne.”;

19) w art. 732 dotychczasową treść oznacza się jako § 1 i dodaje się § 2 w brzmieniu:

„§ 2. W sprawach małżeńskich, rodzinnych i opiekuńczych wniosek o zabezpieczenie może być złożony w terminie miesiąca od dnia złożenia pisma wszczynającego postępowanie lub wystąpienia okoliczności uzasadniającej złożenie wniosku. Wniosek złożony po terminie sąd odrzuci, chyba że brak zabezpieczenia spowodowałby bezpośrednie zagrożenie dobra małoletniego dziecka. Postanowienie o odrzuceniu wniosku może być wydane na posiedzeniu niejawnym, także w sprawach, o których mowa w art. 756¹.”;

20) w art. 742 po § 4 dodaje się § 4¹ w brzmieniu:

„§ 4¹. W sprawach małżeńskich, rodzinnych i opiekuńczych zmiany lub uchylenia prawomocnego lub wykonalnego postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia można żądać jedynie wówczas, gdy zachodzą uzasadnione obawy bezpośredniego zagrożenia dobra małoletniego dziecka, którego postanowienie dotyczy, lub gdy w istotny sposób zmianie uległy przyczyny zabezpieczenia. W innych przypadkach wniosek o zmianę lub uchylenie prawomocnego lub wykonalnego postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia sąd odrzuci. Postanowienie o odrzuceniu wniosku może być wydane na posiedzeniu niejawnym, także w sprawach, o których mowa w art. 756¹. Na postanowienie to nie przysługuje zażalenie. Zmiany lub uchylenia prawomocnego lub wykonalnego postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia może żądać zarówno obowiązany, jak i uprawniony.”.

Art. 3. W ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 755, 288, 807, 956, 2186 oraz z 2021 r. poz. 1553, 1557, 1655):

1) w art. 19 po ust. 1 dodaje się ust. 1a w brzmieniu:

„1a. Połowę opłaty pobiera się od pozwanego w przypadku wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, którym przyznano natychmiastowe świadczenia alimentacyjne.”;

2) w art. 79 w ust. 1 w pkt 3 lit. b otrzymuje brzmienie:

„b) pozwu o separację, jeżeli zawarte w wyroku orzekającym separację dodatkowe rozstrzygnięcia wymagane przez przepisy art. 58 w zw. z art. 61³ ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359) uwzględniają zgodnie wnioski stron w tym zakresie - po uprawomocnieniu się wyroku, z zastrzeżeniem art. 26 ust. 2.”;

3) w art. 96 w ust. 1 w pkt 15 kropkę zastępuje się średnikiem i dodaje się pkt 16 w brzmieniu:

„15) strona w rodzinnym postępowaniu informacyjnym.”.

Art. 4. Do obowiązku świadczeń alimentacyjnych wynikających z orzeczenia sądu wydanego przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy albo ugody zawartej przed sądem lub mediatorem przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy przepisu art. 133 § 4 ustawy zmienianej w art. 1 nie stosuje się.

Art. 5. Natychmiastowe świadczenia alimentacyjne, o których mowa w art. 133¹ ustawy zmienianej w art. 1, nie przysługują dziecku, które przed dniem wejścia w życie ustawy wytoczyło powództwo o alimenty, a postępowanie w tej sprawie jest w toku lub obowiązek alimentacyjny rodziców wobec dziecka został już ustalony orzeczeniem sądu, choćby nieprawomocnym albo ugodą zawartą przed sądem lub przed mediatorem po jej zatwierdzeniu przez sąd.

Art. 6. Do spraw o rozwód lub o separację oraz do spraw opiekuńczych dotyczących dziecka, wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 2 w brzmieniu dotychczasowym.

Art. 7. Do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepis art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy zmienianej w art. 3 w brzmieniu dotychczasowym.

Art. 8. Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia.

Za zgodność pod względem prawnym, legislacyjnym i redakcyjnym

Agnieszka Tomczewska

Zastępca Dyrektora

Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich

w Ministerstwie Sprawiedliwości

/-podpisano elektronicznie/

Uzasadnienie

Celem projektowanych zmian jest przede wszystkim ochrona praw małoletnich dzieci przed zachowaniami naruszającymi ich dobro. Ocena obowiązujących rozwiązań prowadzi bowiem do konstatacji, że pozycja małoletniego dziecka wymaga wzmocnienia. Dotyczy to zarówno sfery prawa materialnego, jak i formalnego.

W zakresie przepisów ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, zwanej dalej „k.r.o.”, projekt w art. 1 przewiduje nowelizację art. 58 poprzez wskazanie, że w postępowaniu o rozwód sąd uwzględnia nie tylko pisemne porozumienie małżonków ale nową instytucję jaką jest ugoda zawarta przed mediatorem w rodzinnym postępowaniu informacyjnym.

W art. 113¹ następuje nowelizacja poprzez dodanie § 3, który określa niezbędne elementy orzeczenia w sprawie kontaktów z dzieckiem, art. 113² pkt 3 oraz art. 113⁴ poprzez ich doprecyzowanie, art. 133 przez dodanie § 4, oraz dodanie art. 133¹, który wprowadza instytucję natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych.

W przypadku przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, zwanej dalej „k.p.c.”, nowelizacja przewidziana w art. 2 projektu obejmuje art. 59, art. 98¹, art. 183⁵, art. 216¹ przez dodanie § 3, dodanie art. 290², dodanie art. 436¹ – 436⁵, które regulują etap postępowania poprzedzającego potencjalny rozwód lub separację, nazwany rodzinnym postępowaniem informacyjnym, art. 440, art. 445¹ § 2, dodanie art. 454², dodanie art. 493¹ oraz dodanie działu o postępowaniu nakazowym w sprawach o natychmiastowe świadczenia alimentacyjne, a w nim art. 497, a także nowelizację art. 576 przez dodanie § 3, uchylenie art. 578¹, zmianę art. 598¹³, dodanie rozdziału regulującego postępowanie

wykonawcze w sprawach rodzinnych i opiekuńczych i z zakresu kurateli a w nim art. 605¹ – 605¹⁵, zmianę art. 732 przez dodanie § 2, i art. 742 przez dodanie § 4¹.

Konsekwencją nowelizacji prawa formalnego jest zmiana art. 19, art. 79 i art. 96 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, zwanej dalej „u.k.s.c.”, przewidziana w art. 3 projektu.

Sprawne określenie zakresu świadczenia alimentacyjnego przysługującego dzieciom od rodziców, jest koniecznością z punktu widzenia dobra dziecka. Postępowanie dotyczące ustalenia zakresu świadczeń alimentacyjnych podlega ogólnym regułom procesu. Wydawane w jego toku postanowienie o zabezpieczeniu, skutkiem składanych zażaleń, wydłuża proces. Dochodzenie zatem do orzeczenia kończącego postępowanie bywa długie i żmudne. Tymczasem chodzi o jak najszybszy dostęp do należnych dziecku świadczeń.

W projekcie wprowadza się zatem, alternatywną do istniejącej, drogę dochodzenia do uzyskania świadczeń alimentacyjnych poprzez nakaz zapłaty, którym ustalane byłyby alimenty w ustandaryzowanej wysokości. W tym celu dodaje się art. 133¹ k.r.o. oraz nowy dział w k.p.c. – Postępowanie nakazowe w sprawach o natychmiastowe świadczenia alimentacyjne.

Projektowane rozwiązania zmierzają do wzmocnienia ochrony dobra dziecka również przez wprowadzenie obowiązku zawiadamiania prokuratora o toczącym się przed sądem postępowaniu opiekuńczym dotyczącym dziecka, co gwarantować ma § 2 dodany w art. 59 k.p.c.

Ochronie tej służyć ma wreszcie wskazanie warunków w jakich powinno się odbywać wysłuchanie małoletniego, a zatem co do zasady w przystosowanym do tego pokoju, o czym traktuje nowelizacja art. 216¹ i art. 576 k.p.c.

Projekt zmierza również do usprawnienia postępowania w sprawach o rozwód lub o separację, wprowadzając rozwiązania mające ograniczyć instytucje wpływające w istotny sposób na czas trwania tych postępowań. Istotną zmianą, jaką przewiduje projekt w tym zakresie, jest rozszerzenie instytucji mediacji i umożliwienie bezpłatnego udziału w niej stronom. Dotyczy to osób, które chcą zainicjować postępowanie rozwodowe i posiadają wspólne małoletnie dzieci. Realizacji tego zamierzenia służy dodanie przepisów art. 436¹ – 436⁵ k.p.c. oraz nowelizacja art. 183⁵ k.p.c., a także przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Proponowane zmiany w sposób bezpośredni realizowałyby

konstytucyjną zasadę wyrażoną w treści art. 18 Konstytucji RP, w której wskazano, że rodzina i małżeństwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej.

Szczegółowe uzasadnienie proponowanych zmian przedstawia się w następująco.

W związku z wprowadzaną nową instytucją jaką jest postępowanie informacyjne i umożliwienie stronom skorzystanie z darmowej mediacji, uzasadnioną stała się konieczność uznania zawartych w tym postępowaniu ugód na takich samych zasadach jak porozumienie między stronami określone w art. 58 k.r.o. W wyniku tej nowelizacji sąd rozwodowy uznając, że ugoda taka jest zgodna z dobrem dziecka będzie miał możliwość jej uwzględnienia i usprawienia tym samym postępowania. Strony natomiast realizując swoje wcześniejsze ustalenia zawarte w ugodzie będą z większą świadomością podchodzić do wykonywanych zobowiązań po orzeczeniu rozwodu.

Orzeczenie w przedmiocie kontaktów nie powinno być źródłem kolejnych konfliktów powstałych na gruncie jego realizacji, związanych, m.in. z nieprecyzyjną treścią orzeczenia, czy różną jego interpretacją. Koniecznym jest określenie podstawowych elementów takiego orzeczenia. Kontakty ustalone orzeczeniem muszą stanowić gwarancję realizacji prawa do kontaktów z dzieckiem. Do tego niezbędne jest precyzyjne określenie terminów (częstotliwości), czasu ich trwania, miejsca ich utrzymywania (projektowany art. 113¹ § 3).

Precyzyjne rozstrzygnięcie sądu będzie służyło właściwej realizacji kontaktów, jak również, w dalszej perspektywie, ułatwi prowadzenie ewentualnego postępowania w zakresie wykonania kontaktów z dzieckiem.

Zasadą jest swobodny kontakt z dzieckiem. Jednak kontakty z dzieckiem zawsze muszą odpowiadać aktualnym potrzebom dziecka, których wyznacznikiem jest jego dobro. Jeśli postawa uprawnionego do kontaktu stanowi zagrożenie prawidłowego rozwoju dziecka i jego dobra, sąd może ustanowić obecność przy kontaktach osoby trzeciej, tj. drugiego rodzica, opiekuna dziecka, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd (art. 113² § 2 pkt 3). Projektowana treść art. 113² § 2 pkt 3 różnicuje osoby, które mogą być obecne przy kontakcie ze względu na miejsce odbywania kontaktów. Niekiedy jedną z możliwości uzyskania prawidłowego przebiegu kontaktów może być udział kuratora. Decydującym jest zatem, czy do spotkań z dzieckiem dochodzi w miejscu jego stałego pobytu, czy też poza miejscem jego stałego pobytu.

Zgodnie z przepisami *Kodeksu cywilnego art. 28*, można mieć tylko jedno miejsce zamieszkania. Jest nim, jak stanowi art. 25 k.c. miejscowość, nie adres (ten dotyczy miejsca stałego pobytu), w której dana osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu. W odniesieniu do małoletniego jego miejsce zamieszkania jest pochodne od miejsca zamieszkania rodziców. Od miejsca zamieszkania odróżnić należy miejsce pobytu dziecka, gdyż określając miejsce stałego pobytu wskazuje się konkretny adres, pod którym dziecko przebywa, a więc jest to miejsce faktycznego przebywania małoletniego. O miejscu pobytu dziecka decydują oczywiście jego rodzice, którym przysługuje władza rodzicielska, natomiast w przypadku braku porozumienia w tym zakresie, spór na tym tle winien rozstrzygać sąd opiekuńczy, ustalenie bowiem miejsca pobytu dziecka.

Projekt przewiduje w przypadku ustalenia przez sąd kontaktów poza miejscem stałego pobytu dziecka, możliwość uzależnienia ich od obecności drugiego rodzica, opiekuna lub innej wskazanej przez sąd osoby – ale wyłącznie za jej zgodą. Wymóg zgody innej osoby wskazanej przez sąd wydaje się konieczny, ponieważ niedopuszczalne jest nakładanie obowiązku na osobę nie będącą uczestnikiem postępowania polegającą na obecności przy kontaktach. Jeśli zaś do kontaktów dochodzi w miejscu stałego pobytu dziecka (konkretny adres) sąd może zezwolić na spotkanie się z dzieckiem także w obecności kuratora sądowego.

Powyższa zmiana jest reakcją na liczne postulaty legislacyjne formułowane przez kuratorów sądowych oraz środowiska sędziowskie. Aktualnie jedyną regulacją określającą zadania kuratora w związku z wykonywaniem orzeczeń tego rodzaju jest § 10 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. z 2014 r., poz. 989). Kurator rodzinny, któremu zlecono obecność przy kontaktach rodziców z dziećmi, stawia się w określonym w postanowieniu sądu terminie i miejscu i jest obecny przez cały czas trwania kontaktu, zapewniając, by kontakt ten nie trwał dłużej, niż postanowił sąd. W związku z realizacją kontaktów pojawiają się problemy dotyczące technicznego ich przebiegu, np. w sytuacji, kiedy rodzic zabiera dziecko do kina, na basen, czy wozi je autem. Otwarte pozostaje pytanie, w jaki sposób kurator ma się przemieszczać, aby być obecnym przy kontakcie, swoim autem, środkami komunikacji, czy autem wraz z dzieckiem i uprawniony do kontaktu, jak również kto ponosi opłaty za bilety wstępu do kina, na basen, salę zabaw, itd. Nerozwieszona pozostaje aktualnie kwestia czy kurator ma obowiązek uczestniczenia w każdej czynności podczas kontaktów, jak np. wizyta w toalecie, czy przebieralni.

Praktyka orzecznicza w kwestii obecności kuratora przy kontaktach pokazuje, że instytucja ta stosowana jest z bardzo dużą dowolnością, jednak każdorazowo dostosowana do potrzeb konkretnej rodziny, przy czym większość stanów faktycznych w takich sprawach wskazuje na ogromne nasilenie konfliktu rodzinnego. Te okoliczności winny przemawiać za ja najdalej doprecyzowaniem zasad udziału kuratora w kontaktach, w przeciwnym wypadku istnieje wysokie prawdopodobieństwo generowania dalszego konfliktu pomiędzy stronami i problemów z wykonaniem kontaktów, których kurator nie będzie w stanie arbitralnie rozwiązać. Jednocześnie projektowane rozwiązanie nie mogą wprowadzać do porządku prawnego kazuistycznych rozwiązań.

Celem wyeliminowania powyżej wskazanych problemów z realizacją orzeczeń ustalających kontakty projekt zawiera regulację ograniczenia obecności kuratora tylko do kontaktów odbywających się w miejscu stałego pobytu dziecka. Dzięki tej regulacji aktualne problemy związane z przemieszczaniem się kuratorów podczas kontaktów poza właściwością sądu, sposobem przemieszczania, kosztami udziału w kontaktach typu bilety wstępu zostaną wyeliminowane.

W orzeczeniu ustalającym kontakty poza rozstrzygnięciami bezpośrednio odnoszącymi się do sposobu uregulowania kontaktów z dzieckiem (terminy, czas trwania, miejsce) można zawrzeć wiele dodatkowych rozstrzygnięć. Projekt przewiduje rozszerzenie tego katalogu poprzez poddanie utrzymywania kontaktów kontroli kuratora sądowego. Takie rozwiązanie ma na celu zwiększenie gwarancji prawidłowego wykonywania kontaktów, a w szczególności zwiększenie ochrony dobra małoletnich dzieci. Celem nowelizacji jest wskazanie podstawy prawnej ustanowienia takiej kontroli. W przypadku ustanowienia nadzoru, kurator nie ma obowiązku brania udziału w czasie realizacji kontaktu, ale ma obowiązek dopilnowywania terminowości ich realizacji poprzez współdziałanie w tym zakresie z rodzicami dziecka, poznawania przyczyn nie odbycia się kontaktu, utrzymywanie stałego kontaktu z zobowiązanym i uprawnionym do spotkań z małoletnim, zobowiązywania do właściwego postępowania wobec małoletniego, które umożliwi pełną realizację postanowienia oraz składania do sądu sprawozdań z realizacji prowadzonego nadzoru w terminach określonych przez sąd. Jak wskazano powyżej kontrola kuratora nie powoduje obecności kuratora przy odbywaniu kontaktów, lecz stanowi dodatkowe zabezpieczenie dobra dziecka i jednocześnie nie stanowi czynnika krępującego zarówno dla rodzica, jak i dziecka, któremu może być trudno wytłumaczyć, dlaczego spotkaniu z rodzicem towarzyszy obca osoba. Co warto zaznaczyć

kontrola nad wykonywanie kontaktów nie wiąże się z kosztami dla stron w przeciwieństwie do obecności kuratora w czasie kontaktu. Koszt obecności kuratora wynosi ponad 170 zł. Co istotne poddanie realizacji kontaktów kontroli kuratora nie będzie zaburzać zasadniczego celu kontaktów, jakim jest osobista relacja z dzieckiem. Kilkugodzinne spotkania w obecności kuratora są zazwyczaj uciążliwe, krępujące i męczące dla wszystkich uczestników spotkania.

W celu sprawniejszego zagwarantowania należnych małoletnim środków utrzymania proponuje się wprowadzenie instytucji alimentów natychmiastowych, które orzekane byłyby w sposób uproszczony w postępowaniu nakazowym.

W toku prac nad niniejszym projektem, mając również na uwadze postulaty wprowadzenia na wzór niemiecki tzw. tabel alimentacyjnych, w Ministerstwie Sprawiedliwości dokonano analizy szeregu rozwiązań w tym zakresie w celu wypracowania odpowiedniego dla Polski modelu. Podkreślić należy, że istniejące w Niemczech tzw. tabele alimentacyjne funkcjonują obok kodeksowych regulacji z zakresu alimentów i są rozpowszechniane w nieznanym polskiemu prawu formie - wytycznych dla sądu. Istotną trudnością w recepcji tabel funkcjonujących w Niemczech jest wiarygodne ustalenie dochodów osoby zobowiązanej do alimentacji. Jak wynika z praktyki sądowej strony wielokrotnie zaniżają swoje dochody w celu uzyskania najkorzystniejszego dla siebie rozstrzygnięcia. Powszechną od wielu lat praktyką są nierzetelne zaświadczenia o zatrudnieniu i zarobkach. Tymczasem dokumenty te mają istotne znaczenie dla ustalenia zakresu świadczenia przysługującego dziecku. Tabele ponadto nie uwzględniają wielu czynników istotnych przy ustalaniu alimentów. Cechuje je pewien automatyzm.

Korzystając z doświadczeń innych państw w zakresie stosowania tabel do ustalania wysokości zobowiązania alimentacyjnego, należałoby się odnieść do pewnych obiektywnych kryteriów, takich jak przeciętne koszty utrzymania i zależność kosztów utrzymania od wieku uprawnionego. Kwoty zróżnicowane ze względu na wiek dziecka powinny jednak wzrastać wraz z rosnącą kwotą dochodów brutto zobowiązanego, stosownie do obowiązującej w polskim systemie prawnym zasady równej stopy życiowej rodziców i ich dzieci. Istotne jest znalezienie kompromisu pomiędzy potrzebą zapewnienia należytego zaspokojenia potrzeb dziecka, odpowiednich do jego wieku i związanych z tym uwarunkowań, a zapewnieniem zobowiązanemu możliwości wywiązania się z określonych zobowiązań alimentacyjnych bez potrzeby ingerencji sądu, a następnie organu egzekucyjnego. Wysokość kosztów utrzymania dziecka nie została dotychczas obliczona, a informacje w tym zakresie mają charakter jedynie

szacunkowy, gdyż koszty utrzymania i wychowania dziecka są sumą wielu czynników tj. zamożności rodziny, liczby dzieci, ich wieku. Należy zatem zastosować obiektywne kryterium.

Zgodnie z art. 128 k.r.o. obowiązek alimentacyjny polega przede wszystkim na dostarczaniu środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania. W konsekwencji nie ogranicza obowiązku do dostarczania uprawnionemu środków pieniężnych, lecz także środków wychowania pojmowanych w powszechnym tego słowa znaczeniu (sprawowanie opieki, dbanie o zdrowie, rozwój fizyczny i umysłowy, itp.). Tak rozumiany obowiązek alimentacyjny obejmuje mnogość różnych stanów faktycznych, które należy uwzględnić w indywidualnym akcie konkretyzacji tego obowiązku. Potrzebna jest zatem koncepcja zmian mająca na celu nie tylko usprawnienie procesów o alimenty, ale również uwzględniająca kompleksową sytuację dziecka, z punktu widzenia materialnego i opiekuńczego.

Obowiązujące rozwiązanie przewidziane w art. 135 §1 k.r.o. polegające na ustalaniu przez sąd możliwości zarobkowych zobowiązanego w kontekście usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego, jest narzędziem sprawnie eliminującym twierdzenia o braku pracy i trudnościach w zatrudnieniu. Przepis ten pozwala sądowi na pewną elastyczność, która sprzyja uwzględnieniu wielu czynników mających wpływ na zakres obowiązku alimentacyjnego, leżących czy to po stronie uprawnionego, czy zobowiązanego. W zakresie usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego dziecka, należy wskazać, że zmieniają się one wraz z wiekiem dziecka. Ponadto, dzieci nawet w tym samym wieku, uczące się w tego samego rodzaju szkołach posiadają usprawiedliwione potrzeby na różnym poziomie. Uzależnione jest to od ich stanu zdrowia, zainteresowań, posiadanych zdolności.

Uznano ostatecznie, że w alternatywnie do istniejących regulacji, najbardziej właściwym będzie wprowadzenie do polskiego systemu prawnego instytucji natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych, z których skorzystać będą mogli zainteresowani szybkim uzyskaniem orzeczenia sądowego z pominięciem długiego i żmudnego procesu. Jest to jednocześnie wciąż świadczenie alimentacyjne, a jedynie będzie dochodzone w odrębnym trybie. Zaletą tej instytucji jest jej prostota i przewidywalność co do czasu uzyskania orzeczenia w przedmiocie alimentów oraz jego wysokości. Z uwagi na jej charakter, nie może budzić wątpliwości, że na wymiar tego świadczenia nie będą wpływały świadczenia, o których mowa w art. 135 § 3 k.r.o. Co najważniejsze nie zamykałaby drogi do domagania się w przyszłości innej kwoty alimentów

w postępowaniu opartym na obecnie istniejących regulacjach. Wprowadzeniu tych rozwiązań służą projektowane przepisy art. 133¹ k.r.o.

Wysokość projektowanych świadczeń uzależniona byłaby od minimalnego wynagrodzenia ustalanego na następny rok, o którym mowa w przepisach ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz. U. z 2020 r. poz. 2207) oraz od liczby dzieci pochodzących od tych samych rodziców. Kwota minimalnego wynagrodzenia na rok 2020 wynosi 2.600 złotych. Na podstawie stawki procentowej w zależności od liczby uprawnionych dzieci oraz minimalnego wynagrodzenia, byłaby ustalana kwota natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych, przy czym stawka procentowa przy jednym dziecku to 21%, przy dwojgu dzieciach 19%, przy trojgu dzieciach 17%, przy czworgu dzieciach 15% i przy pięciorgu oraz większej liczbie dzieci 13%.

Wysokość natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych będzie corocznie aktualizowana według aktualnej wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę z urzędu w postępowaniu egzekucyjnym, a w przypadku, gdy świadczenie jest realizowane dobrowolnie, jego wysokość skorygują same strony. W przypadku podwyższenia minimalnego wynagrodzenia za pracę podwyższeniu ulega także wysokość natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych przyznanych nakazem zapłaty. Nie wymaga to wydania orzeczenia przez sąd, w szczególności nie wymaga zmiany nakazu zapłaty. Na żądanie zainteresowanego sąd wyda mu zaświadczenie określające aktualną wysokość natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych przyznanych nakazem zapłaty (art. 497 §13).

Mając na względzie coroczny wzrost wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę, można zakładać stały wzrost natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych. Wówczas wraz ze wzrostem usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego do alimentów, wysokość alimentów natychmiastowych uległaby również zwiększeniu. W przypadku znacznego wzrostu kosztów utrzymania uprawnionego do alimentów zawsze istnieje możliwość wniesienia zwykłego powództwa opartego o kryteria art. 138 k.r.o.

Należy również zwrócić uwagę, że konstrukcja projektowanego przepisu jest pomyślana na orzekanie o wysokości natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych w wysokości zależnej od liczby dzieci, które pochodzą od wspólnych rodziców, zatem jeżeli spośród przykładowo trojga dzieci uprawnionych do alimentów, jedynie jedno złoży pozew o wydanie nakazu zapłaty, sąd ustali wysokość natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego na poziomie 17% kwoty przeliczeniowej. Każdorazowo zatem sąd musi ustalić liczbę

uprawnionych pochodzących od wspólnych rodziców, stąd potrzeba takiego wskazania w pozwie o wydanie alimentacyjnego nakazu zapłaty (projektowany art. 497§ 3 pkt 3 k.p.c.).

Projekt przewiduje możliwość żądania natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych bez ograniczeń w liczbie dzieci uprawnionych do alimentów. Jednym z czynników mających wpływ na wysokość natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych jest liczba dzieci pochodzących od tych samych rodziców. Najwyższa wysokość świadczenia alimentacyjnego przysługuje w sytuacji, kiedy żąda je jedno dziecko. Następnie wysokość ta ulega zmniejszeniu o 2 % minimalnego wynagrodzenia za pracę przy każdym kolejnym dziecku. Przy żądaniu alimentów na pięcioro i większą liczbę dzieci kwota ta wynosi, na chwilę projektowania, po 338 złotych na każde dziecko. Według statystyk GUS w 2016 roku w Polsce urodziło się 382 257 dzieci. Tych piątych, szóstych, siódmych i kolejnych, jedynie 6037. Ta liczba stanowi 1,6 % całej liczby urodzeń w roku 2016. Według Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w 2016 roku żyło w Polsce 520 000 rodzin wychowujących troje i więcej dzieci. Łącznie w rodzinach wielodzietnych żyje 2.700 000 osób. Trudno jednak ustalić, ile z nich to rodziny, w których przyszło na świat więcej niż pięcioro dzieci. Pełna charakterystyka rodzin jest możliwa do uzyskania tylko w oparciu o dane ze spisów powszechnych. Dla przykładu na rok 2011, kiedy odbył się ostatni taki spis, rodzin liczących 10 i więcej dzieci było 1139. Trzeba jednak pamiętać, że znaczna część zbieranych wówczas informacji pochodzi z badania reprezentacyjnego obejmującego ok. 20% wylosowanych mieszkań, które następnie uogólniono na całą populację.

Związek Dużych Rodzin "Trzy Plus" i IPSOS Polska we współpracy z Fundacją PZU opracował pierwszy w Polsce raport „Wielodzietni w Polsce Raport 2016”, poświęcony rodzinom z trojgiem i więcej dzieci. Został on opublikowany na stronie www.3plus.pl. Raport wskazuje, że 74 % rodzin wielodzietnych w Polsce ma troje dzieci, 14 % – czworo dzieci, 7 % – pięcioro dzieci, a 6% – więcej niż pięcioro. Chodzi o potomstwo poniżej 24. roku życia zamieszkujące z rodzicami we wspólnym gospodarstwie domowym. W niemal co czwartym gospodarstwie (23 %) mieszkają dzieci ze związków poprzednich (także byłych, rozwiązanych). Co oznacza, że procent dzieci pochodzących od tych samych rodziców będzie mniejszy.

Wobec powyższych statystyk żądanie zasądzenia alimentów natychmiastowych na sześcioro czy większą liczbę dzieci będzie sporadyczne, stąd brak w projekcie wskazania dla każdej kolejnej liczby dzieci, ponad pięcioro, odrębnej wysokości świadczenia. Zważywszy,

że na chwilę bieżącą alimenty natychmiastowe na pięcioro i więcej dzieci to kwota 338 złotych, dalsze obniżanie wysokości alimentów doprowadziłoby do zasądzania kwot poniżej 300,00 złotych, co nie stanowi gwarancji finansowego zabezpieczenia nawet części podstawowych potrzeb uprawnionych.

Proponowana instytucja natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych nie zawiera zróżnicowania alimentów ze względu na wiek uprawnionego dziecka (projektowany art. 133¹ § 1).

Zaletą projektowanej koncepcji jest szybkość uzyskania orzeczenia sądowego w przedmiocie alimentów w postaci nakazu zapłaty. W tym celu projekt przewiduje nowelizację przepisów k.p.c., poprzez wprowadzenie w części pierwszej w księdze pierwszej w tytule VII w dziale V w rozdziale 2 po oznaczeniu rozdziału dodaje się oznaczenie oddziału 1 oraz oddziału 2 - Postępowanie nakazowe w sprawach o natychmiastowe świadczenia alimentacyjne i dodanie w nim art. 497. Wydawany w tych sprawach nakaz stanowić ma specjalną formę procesową dla orzeczeń, których przedmiotem są natychmiastowe świadczenia alimentacyjne. Projekt powiela jednocześnie niektóre z rozwiązań, które regulują postępowanie nakazowe.

Wnoszący pozew nie będzie jednocześnie zobowiązany do wskazywania wartości przedmiotu sporu, gdyż ustalona z urzędu wysokość należnych alimentów będzie zawsze wiadoma, a zależna jedynie od liczby uprawnionych. Alimenty te nadto będą orzekane za okres od wniesienia pozwu, co wynika z charakteru tego specjalnego świadczenia. Inne żądanie spowoduje rozpoznanie pozwu na zasadach ogólnych. Uproszczenie postępowania polegać będzie również na ograniczeniu ilości dowodów, przy jednoczesnym położeniu nacisku na oświadczenia strony powodowej, a w przypadku wnoszenia pozwu przez przedstawiciela ustawowego powoda – oświadczenie tego przedstawiciela złożone po pouczeniu o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia (projektowany art. 497 § 6 k.p.c.). Jeżeli twierdzenia powoda lub jego przedstawiciela ustawowego nie budzą wątpliwości co do swej zgodności z prawdą, oświadczenie to przyjmuje się za dowód przytoczonych w nim faktów. Odpisu aktu urodzenia dziecka jest dowodem niezbędnym do dołączenia do pozwu. Treść nakazu zapłaty będzie dotyczyła natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych jako roszczeń powtarzających się również na przyszłość, w razie potrzeby sąd określi w nakazie także sposób zapłaty świadczeń alimentacyjnych (projektowany art. 497 § 12). Pozew w tym

postępowaniu będzie rozpoznany w założeniu, najpóźniej w terminie 14 dni od jego wniesienia, a w przypadku uzupełniania braków – od dnia ich usunięcia (projektowany art. 497 § 10 k.p.c.).

Przedmiotowe postępowanie pozwoli odciążyć sądy w zakresie konieczności rozpatrywania wniosków o zabezpieczenie, gdyż projekt przewiduje, że alimentacyjny nakaz zapłaty stanowi tytuł zabezpieczenia co do kwot, których terminy zaspokojenia już zapadły, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności (projektowany art. 497 § 15 k.p.c.). Pozwany nie godząc się na wysokość alimentów zasądzonych alimentacyjnym nakazem zapłaty będzie mógł wnieść zarzuty, wówczas sprawa podlega rozpoznaniu w trybie zwykłym (projektowany art. 497 § 11 i 14 k.p.c.).

Pozew w tym postępowaniu składany będzie obligatoryjnie na urzędowym formularzu (projektowany art. 497 § 9), co powinno się przyczynić to uproszczenia procesu jego sporządzania przez stronę.

Natychmiastowe świadczenie alimentacyjne związane będzie z alimentami zasądzanymi na rzecz dziecka po raz pierwszy. Celem ich jest bowiem sprawne zapewnienie uzyskania środków utrzymania przez dziecko, które zostało ich pozbawione i nie posiadające stosownego orzeczenia o zakresie obowiązku alimentacyjnego. Wysokość takiego świadczenia będzie samoczynnie ulegała zmianie wraz ze zmianą wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę. Podkreślić należy, że po zakończeniu postępowania i wydaniu nakazu zobowiązującego do wypłacania natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego, strony w przypadku zmiany stosunków mogą na dotychczasowych zasadach, tj. na podstawie art. 135 § 1 i § 2 k.r.o. w zw. z art. 138 k.r.o art. 138, wnieść kolejne powództwo, tym razem o zmianę orzeczenia dotyczącego obowiązku alimentacyjnego (alimentów natychmiastowych). W takiej sytuacji nie będzie miał zastosowania art. 199 k.p.c. W wyniku rozstrzygnięcia powództwa w tym trybie i ustalenia innego zakresu świadczenia niż ten wynikający z treści art. 1331 k.r.o. przyszłe rozstrzygnięcia w tym zakresie będą mogły odbywać się wyłącznie w oparciu o treść art. 135 § 1 i § 2 k.r.o. w zw. z art. 138 k.r.o art. 138. Oddalenie powództwa pozwoli natomiast na pozostaniu przy pierwotnym natychmiastowym świadczeniu alimentacyjnym.

Projekt, w zakresie uprawnień dzieci do świadczeń alimentacyjnych należnych od rodziców, przewiduje, co do zasady, wprowadzenie granicy wieku, po osiągnięciu którego ustawałby obowiązek alimentacyjny rodzica wobec dziecka wyrażony w postaci świadczenia alimentacyjnego ustalonego orzeczeniem sądu albo ugodą zawartą przed sądem lub mediatorem (projektowany art. 133 § 4). Wiek 25 lat należy uznać, za pozwalający na

samodzielne utrzymanie. Założenie to nie obejmuje dzieci, które posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, dlatego w przypadku tych osób, w zakresie wygaśnięcia ustalonych świadczeń alimentacyjnych, zastosowanie będą miały zasady dotychczasowe. Zagadnienia wydawania tego rodzaju orzeczeń regulują przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573). Wiek 25 lat jest jednocześnie górną granicą wieku do wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego w przypadku osób uczących się w szkole lub szkole wyższej (art. 9 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów – Dz. U. z 2021 r. poz. 877 z późn. zm.). Projektowane rozwiązanie nie dotyczy, jak wskazano, samego uprawnienia do świadczenia alimentacyjnego należnego z mocy ustawy, lecz jedynie ustalonego orzeczeniem przez sąd albo ugodą zatwierdzoną przez sąd. Projekt zakłada przy tym, że rozwiązanie to obejmie orzeczenia wydane oraz ugody zawarte w tym przedmiocie, po wejściu w życie ustawy (art. 5 projektu). W przypadku uzyskania zdolności do samodzielnego utrzymania przez dziecko przed ukończeniem 25 lat (również przez fakt zaprzestania nauki), rodzic, zobowiązany dotąd do łożenia na jego utrzymanie w wysokości określonej wyrokiem albo ugodą, będzie mógł, zgodnie z art. 133 § 1 lub § 3 k.r.o. w zw. z art. 138 k.r.o., wystąpić o zniesienie tego obowiązku, przed ukończeniem przez dziecko tego wieku. Projektowane rozwiązanie służy ograniczeniu postępowań o wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego w postaci ustalonej wyrokiem albo ugodą, gdy dziecko nie czyni starań, aby zmienić swoją sytuację, osiągnęło zaś wiek, który pozwala na samodzielne utrzymanie. Rodzic nie będzie zatem zmuszony wnosić pozwu w tym przedmiocie, po ukończeniu przez dziecko 25 lat, gdyż osiągnięcie tego wieku spowoduje ustanie obowiązku dalszego utrzymania (w przypadku, gdy był ustalony wyrokiem albo ugodą). W określonych sytuacjach okazać się może, że ukończenie 25 lat nie pozwoli jednak dziecku na samodzielne utrzymanie, w takim przypadku osiągnięcie tego wieku, nie spowoduje ustania ustalonego uprzednio świadczenia (wyjątek), ale warunkiem jest wystąpienie przez uprawnionego z roszczeniem do sądu o przedłużenie okresu obowiązywania ustalonego świadczenia alimentacyjnego od rodziców. Rozwiązanie to wzorowane jest w tym zakresie na przepisie art. 60 § 3 k.r.o.

Celem projektowanej zmiany art. 175 k.r.o. poprzez dodanie § 2 i dodanie art. 593¹ k.p.c. jest wprowadzenie do polskiego porządku prawnego uregulowań prawnych stanowiących podstawę do ustalenia przez sąd kontaktów pełnoletniej osoby ubezwłasnowolnionej z osobami bliskimi i osobami, z którymi jest związana emocjonalnie, zwłaszcza gdy sprawowały nad nią uprzednio opiekę, w tym opiekę faktyczną. Przyznanie osobom bliskim i związanym

emocjonalnie z osobą ubezwłasnowolnioną uprawnienia do żądania ustalenia ich kontaktów z pełnoletnią osobą ubezwłasnowolnioną było od dawna postulowane przez różne podmioty, w tym przez środowisko sędziów rodzinnych. Postulaty te pojawiały się również w korespondencji obywateli kierowanej do instytucji państwowych gdzie podkreślano ograniczenia w dochodzeniu możliwości uzyskania kontaktu z ubezwłasnowolnioną osobą bliską.

Problematyka ustalenia kontaktów między dorosłymi dziećmi, a ich rodzicami nie znajduje wprost uregulowania k.r.o.

Obecnie obowiązujący przepisy regulują wprost jedynie kontakty małoletnich z rodzicami i bliskimi mu osobami (art.113 k.r.o) Nie ma jednak podstaw do odnoszenia ich do sytuacji dorosłych, nawet pozostających pod pieczę opiekuna wobec ubezwłasnowolnienia całkowitego. Pojęcie „dziecko” i w regulacjach krajowych, i w aktach prawa międzynarodowego, w tym w konwencji ONZ o prawach dziecka z 20 listopada 1989 r., odnosi się do osoby w wieku poniżej 18 lat, więc nie dotyczy dorosłej osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie, chociaż brak zdolności do czynności prawnych może sytuację prawną takich osób zrównywać z sytuacją prawną dziecka.

Zaznaczyć w tym miejscu należy, że regulacje k.r.o. ujmują utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem jako prawo ale i obowiązek.

Uzasadniając proponowane zmiany należy wskazać na uchwałę Sądu Najwyższego podjętą w dniu 17 maja 2018 r. w sprawie o sygn. akt III CZP 11/18, gdzie w odpowiedzi na pytanie prawne - „Czy w świetle przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego rodzicom dorosłego dziecka, które jest ubezwłasnowolnione całkowicie z powodu niepełnosprawności umysłowej i dla którego ustanowiono opiekuna nie będącego rodzicem, przysługuje roszczenie o uregulowanie kontaktów z tym dzieckiem?” Sąd Najwyższy stwierdził, iż rodzicom dorosłego dziecka, które jest ubezwłasnowolnione całkowicie i dla którego ustanowiono opiekuna, nie przysługuje uprawnienie do żądania rozstrzygnięcia przez sąd opiekuńczy o sposobie utrzymywania kontaktów z tym dzieckiem.

W motywach rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy potwierdził, że przepisy Kodeksy rodzinnego i opiekuńczego nie regulują kwestii kontaktów pomiędzy rodzicami, a dorosłymi dziećmi. Jedynym przepisem, który dotyczy dorosłych dzieci jest art. 87 kro, który stanowi, że rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się, ale jest to raczej postulat bez jakichkolwiek sankcji. Nie można zatem w drodze przymusu państwowego,

zdaniem Sądu Najwyższego, zobowiązać dorosłej osoby do utrzymywania kontaktu z rodzicami, jeśli ta osoba tego nie chce.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że sytuacja dorosłej osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie różni się od sytuacji małoletniego - taka osoba pozostaje pod opieką prawną, ale nie można jej uprzedmiotowić - wskazując jednocześnie na międzynarodowe standardy ochrony osób niepełnosprawnych wynikające z Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., ratyfikowanej przez Polskę w dniu 25 października 2012 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Podkreślił, że należy szanować godność, wolę i integralność fizyczną, w tym swobodę dokonywania wyboru i niezależność osoby niepełnosprawnej.

Jak wynika z treści uzasadnienia powołanej uchwały, opiekun małoletniego pełni rolę rodzica, natomiast opiekun osoby ubezwłasnowolnionej działa jakby był tą osobą. Powinien w każdy możliwy sposób próbować uzyskać zgodę osoby ubezwłasnowolnionej. Jednocześnie opiekun nie jest nieograniczony w swoich działaniach, bo podlega nadzorowi sądu opiekuńczego.

Sąd Najwyższy powołał treść art. 156 k.r.o., zgodnie z którym opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku podopiecznego, przy czym nie może być wątpliwości, że taką kwestią jest utrzymywanie kontaktu z rodzicami. Jeżeli opiekun uważa, że utrzymywanie kontaktów z rodzicami jest niewskazane, to powinien zwrócić się do sądu opiekuńczego o zezwolenie na ograniczenie dóbr osobistych podopiecznego w postaci kontaktów z rodzicami. Jeżeli tego nie zrobi opiekun, to sąd opiekuńczy może się zwrócić do instytucji, które w ramach przyznanych im kompetencji mogą zainicjować takie postępowanie, a mianowicie - prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Pacjenta.

Brak jasnych uregulowań w zakresie kontaktów ubezwłasnowolnionego z osobami mu bliskimi stał się przesłanką do opracowania projektowanych regulacji. Oczywiście była rezygnacja z obowiązku utrzymywania kontaktów dorosłej osoby ubezwłasnowolnionej z jej rodzicami jako wyraz uszanowania jej podmiotowości. W oparciu o nowe regulacje umożliwia się zainteresowanym uczestnikom składanie stosownych wniosków o ustalenie kontaktów lub ewentualnie również o ich ograniczenie i zakazanie. Każdy tego rodzaju wniosek będzie rozpoznawany przez sąd rodzinny. Dopuszcza się również możliwość wszczęcia postępowania z urzędu, co wynika z tego, że sąd sprawuje nadzór nad sprawowaniem opieki i w przypadku

zaobserwowania trudności w obszarze kontaktów będzie mógł podejmować sprawne decyzje celem ochrony praw ubezwłasnowolnionego.

Mając na uwadze, że w ostatnim okresie odnotowano liczne zdarzenia, w których dochodziło do użycia przemocy fizycznej wobec małoletnich dzieci ze strony ich rodziców lub opiekunów, niejednokrotnie prowadzącej do śmierci dziecka, za właściwe uznano potrzebę informowania przez sąd prokuratora o każdej sprawie dotyczącej dziecka, którego dobro jest zagrożone, co może znacząco przyczynić się do zmniejszenia skali tych zjawisk (projektowany art. 59 § 2 k.p.c.). Odpowiednio wcześniejsza reakcja prokuratora, wyposażonego w środki prawne do przeciwdziałania, a także do zwalczania patologicznych zachowań wobec małoletnich, na dostrzeżone agresywne zachowania wobec dziecka, zapobiegnie ewentualnym tragediom.

W obecnym brzmieniu art. 59 k.p.c. sąd zawiadomienia prokuratora o każdej sprawie, w której uważa jego udział za potrzebny. Nowelizacja tego przepisu zmierza do nałożenia na sąd obowiązku w zakresie spraw, które toczą się przed sądem opiekuńczym, a których charakter wskazuje, że dobro dziecka może być zagrożone. Jak ustalono na kanwie wielu spraw, objętych nadzorem przez Prokuraturę Krajową, brak zawiadomienia prokuratora o sprawach dotyczących zagrożonego dobra dziecka może negatywnie wpływać na sprawność ustaleń w konkretnych przypadkach. Nadto organy postępowania przygotowawczego dysponują możliwościami pilnego przeprowadzenia czynności niecierpiących zwłoki oraz zebrania i zabezpieczenia dowodów, których to uprawnień nie posiadają inne organy, np. kuratorzy sądowi czy organy opieki społecznej.

Projekt przewiduje dodanie po art. 290¹ - art. 290², który wprowadza obowiązek poddania się przez stronę badaniom niezbędnym do wydania opinii w sprawie, w której sąd zażądał opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów – dalej „ozss”. Jeżeli pomimo wezwania na badanie strona nie stawia się bez usprawiedliwionych powodów lub osoba sprawująca bezpośrednią pieczę nad dzieckiem nie doprowadzi dziecka na badanie, projekt przewiduje możliwość ukarania takiej osoby grzywną według przepisów o karach za niestawiennictwo świadka.

Opinia opracowana przez opiniodawczy zespół sądowych specjalistów winna być materiałem dowodowym wspierającym rozstrzygnięcie sądu. Opinia umożliwia sądowi analizę i ocenę ustalonych okoliczności sprawy przez pryzmat niezbędnej wiedzy specjalistycznej.

Biorąc pod uwagę terminowość realizacji zleceń – liczona jako czas od wpływu akt sprawy do ozss do wysłania opinii to termin jest zróżnicowany w ozss i zależy od kilku czynników, przy czym największy wpływ ma tu niestawiennictwo osób badanych, stąd wyznaczany jest kolejny termin badań, co w konsekwencji wpływa to na wydłużenie procesu opiniowania, realizacji zleceń i postępowania sądowego. Kolejny termin badań wyznaczany jest w przypadku niestawiennictwa w miarę możliwości posiadania wolnego terminu przez ozss. W przypadku gdy na badania nie stawi się jedna ze stron, to zgodnie ze standardami metodologii, kierownik występuje do sądu o zgodę na przeprowadzenie badań i sporządzenie opinii na podstawie dostępnego materiału, w tym badania jednej ze stron. Jednak w przypadku spraw opiekuńczych (o kontakty, predyspozycje i kompetencje rodzicielskie) pełna odpowiedź na pytanie sądu jest możliwa po badaniu wszystkich uczestników, stąd wyznaczane są kolejne terminy badań w celu przeprowadzenia pełnej diagnozy, co ma bezpośrednie przełożenie na długość trwania postępowania sądowego. Projektowany art. 290² i przewidziane w nim konsekwencje dla stron zmobilizują je do stawiennictwa na badania i przyczynią się do zlikwidowania negatywnej praktyki stosowanej przez strony mającej na celu obstrukcję postępowania sądowego.

W zakresie nowelizacji przepisów dotyczących rozwiązania małżeństwa, zaznaczyć należy, że polski system prawny otacza opieką instytucje małżeństwa. Małżeństwo wciąż pozostaje w Polsce ważną instytucją społeczną. Podstawowym aktem prawnym w tym zakresie jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. poz. 483 z późn. zm.). Art. 18 Konstytucji stanowi: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”. Konsekwencją istnienia przytoczonego artykułu jest stworzenie w ustawodawstwie gwarancji instytucjonalnych dla określonych w tej normie wartości. Istnieje prawny obowiązek państwa ustanowienia odpowiednich instytucji zapewniających trwałe miejsce małżeństwu, rodzinie, macierzyństwu i rodzicielstwu w polskim systemie prawnym. Przepis ten bowiem nakazuje podejmowanie przez państwo takich działań, które umacniają więzi między osobami tworzącymi rodzinę, a zwłaszcza więzi istniejące między rodzicami i dziećmi oraz między małżonkami.

Rozpad rodziny spowodowany separacją lub rozwodem jest dzisiaj jednym z najpoważniejszych problemów społecznych. Zjawisko to pogłębia się we wszystkich krajach Europy. Praktycznie wszystkie badania, które analizują zależność pomiędzy rozpadem rodziny

spowodowanej rozwodem i uwarunkowaniami ekonomicznymi, wskazują na silną korelację tych dwóch zmiennych. Dezintegracja struktur rodzinnych generuje koszty. Są one związane z koniecznością ponoszenia większych wydatków związanych ze wzrostem problemów społecznych przy jednoczesnym obniżeniu wpływów do budżetu (mniejsza efektywność ekonomiczna osób z rodzin, które rozpadły się). Z publikowanego w Wielkiej Brytanii raportu na temat kosztów rozpadu rodzin przygotowanego przez Relationship Foundation z Cambridge wynika, że w skali całego kraju, Wielka Brytania straciła na pokrycie kosztów związanych z dezintegracją rodziny 47 miliardów funtów. Koszty te są ponoszone zarówno przez państwo, jak i samorządy lokalne. Pokazanie skali strat finansowych związanych z brakiem wspierania jednościami małżeńskimi i rodzinami stał się impulsem do wdrożenia rozwiązań, które w szczególności miałyby wspierać budowanie relacji rodzinnych i małżeńskich. W Wielkiej Brytanii na każdego 1 funta wydanego na profilaktykę relacyjną przypada 6.000 funtów wydanych jako reakcja na rozpad rodziny, co ukazuje skalę problemu.

W Polsce w roku 2018 orzeczono 68.049 rozwodów i 1.752 separacji (informacje z formularza statystycznego MS-s 1o). Pamiętać należy, że skutki rozwodu dotyczą nie tylko małżonków, ale również ich wspólnych dzieci – w większości małoletnich. W łącznej liczbie orzeczonych rozwodów blisko 30.000 dotyczyło postępowań, w których strony posiadały małoletnie dzieci i musiały być podejmowane w ich sprawie przewidziane prawem decyzje. Warto zwrócić uwagę, że blisko 70.000 spraw rozwodowych rocznie to niewiele mniej niż 400.000 spraw w ciągu 5 lat. Niemniej liczba małoletnich dzieci doświadczających rozvodu swych rodziców – z definicji pozostających na utrzymaniu swych rodziców i wymagających pewnego wsparcia wychowawczego i opiekuńczego – wciąż jest znaczna. W ostatnich latach dotyczy to corocznie około pięćdziesięciu kilku tysięcy dzieci. Dominuje wyraźnie sytuacja jednodzietności (w 2018 r. 60,6% ogółu rozwodzących się małżeństw z małoletnimi dziećmi), aczkolwiek jedynacy stanowią mniejszość wszystkich dzieci dotkniętych rozstaniem rodziców (41,2% w 2018 r.). Dzieje się tak, ponieważ typowa rozstająca się para posiadająca potomstwo wychowuje blisko 1,47 dziecka, przy czym pary zamieszkujące wieś odznaczają się nieco wyższą dzietnością (1,44 w miastach i 1,55 na wsi w 2018 r.). Jednocześnie trzeba zauważyć, iż w ostatnich latach wyraźnie zmienia się struktura wieku dzieci doświadczających rozvodu rodziców – w latach 2005–2018 udział dzieci w wieku 3–6 lat generalnie wzrastał z 23,2% do 26,4%, podczas gdy w przypadku innych kategorii wieku następował niewielki spadek wskaźników struktury, największy w ujęciu względnym w przypadku nastolatków (16–17 lat). Zmiana ta może budzić niepokój. Dzieci w wieku przedszkolnym nie potrafią bowiem określić

przyczyny rozstania rodziców i często mają skłonność do obwiniania się o spowodowanie takiego rozstania. Równocześnie dzieci z rozwiedzionych rodzin stykają się z ograniczeniem opieki – i bardzo często zasobów materialnych – w okresie rozpoczynania edukacji, a zatem na jednym z najbardziej krytycznych etapów życia.

Utrzymuje się tendencja do rozstawania się małżonków w jak najmniej kłopotliwy sposób (wysoki udział orzeczeń mówiących o niezgodności charakteru jako przyczynie rozvodu i nieokreślających winy którejś ze stron), zaś ponad połowa (ok. 60%) rozstających się par posiada na utrzymaniu potomstwo. Choć zdecydowana większość rozwodów jest orzekana bez jednoznacznego stwierdzenia, kto jest winien rozvodu (77,5% w 2018 r.), to w przypadku wydania takiego orzeczenia czterokrotnie częściej jako winny jest wskazywany mąż (14,5%) niż żona (3,3%). Częściej niż na wyłączną winę żony sąd wskazuje na winę obu stron (4,7%).

W ostatnich latach liczba orzekanych separacji utrzymuje się na niskim i stale zmniejszającym się poziomie. Jeszcze w 2010 r. odnotowano ich 2,8 tys., a w 2018 r. jedynie 1.254. Separacje są zjawiskiem typowo miejskim, bowiem średnio prawie 69% z nich orzeczono w stosunku do mieszkańców miast. W przypadku znacznej części związków następuje naprawa zepsutych relacji łączących partnerów, w związku z czym sądy orzekają o zniesieniu separacji – w roku 2018 takich przypadków było 299, co oznacza zniesienie ok. 1/5 orzeczonych separacji. Zaznaczyć trzeba, że w ostatnich latach liczba ta powoli się zwiększa. Separowane pary początkowo częściej w porównaniu z parami rozwodzającymi się posiadały potomstwo na utrzymaniu, jednak w ostatnich latach ponad połowa z nich nie posiadała dzieci (50,2% w 2017 i 2018 r.). W przypadku tych par, które posiadają małoletnie dzieci na utrzymaniu, średnia jest jednak nieco wyższa w porównaniu z osobami rozwodzającymi się (w 2018 r. wynosiła 1,62, podczas gdy w przypadku rozwodzających się było to 1,47). W przypadku osób separowanych posiadających potomstwo zdecydowanie przeważały pary z jednym dzieckiem (49,4%), jednak znaczący – choć zmniejszający się w ostatnich latach – jest także udział par posiadających przynajmniej troje dzieci (9,5%), a zatem par wielodzietnych.

Główną osią regulowanych w projekcie zapisów jest dobro dziecka i to właśnie na rzecz dobra najmłodszych i najsłabszych członków rodziny podejmowana jest inicjatywa zmian, które zagwarantować mają większą ochronę instytucji małżeństwa. Proponuje się wprowadzenie dodatkowych jednostek redakcyjnych – art. 436¹ – 436⁴ k.p.c., które mają

tworzyć nową instytucję tzw. rodzinnego postępowania informacyjnego. Na marginesie należy wskazać, że regulacje te są zgodne ze Strategią Odpowiedzialnego Rozwoju.

Zgodnie z projektowanym art. 436¹ § 1 k.p.c. rozwód lub separacja mają być poprzedzone rodzinnym postępowaniem informacyjnym. Obowiązek udziału w tym postępowaniu dotyczyć będzie jednak wyłącznie stron mających wspólne małoletnie dzieci. Takie rozwiązanie uzasadnione jest tym, że w przypadku rodziców posiadających małoletnie dzieci pozostaje najwięcej zagadnień, które wymagają uzgodnienia – władza rodzicielska, miejsce zamieszkania dziecka, kontakty, alimenty. Często na tle tych właśnie uzgodnień dochodzi do sporów, co pogłębia konflikt ze szkodą dla małoletnich dzieci. Projektodawca chce wesprzeć strony w tym procesie i umożliwić w trakcie postępowania informacyjnego odbycie bezpłatnych mediacji. Obowiązek ten nie będzie dotyczył małżonków w przypadku skazania jednego z nich za umyślne przestępstwo popełnione na szkodę małżonka lub ich wspólnego małoletniego dziecka (np. przestępstwo znęcania), a także gdy o takie czyny małżonkowi przedstawiono zarzuty ich popełnienia. Uzasadnione jest to charakterem mediacji. Jeżeli jednak małżonek pokrzywdzony takim czynem wystąpi z wnioskiem o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego wówczas tego rodzaju postępowanie się odbędzie (projektowany art. 436¹ § 4 k.p.c.). W przypadku gdy pokrzywdzonym takim czynem jest małoletnie dziecko małżonków postępowanie nie będzie mogło się odbyć. Z uwagi na istotę tego postępowania, powiązanego z zamiarem rozwodu lub separacji, zgodnie z projektowanym art. 436¹ § 4 k.p.c., czynności w rodzinnym postępowaniu informacyjnym wykonuje, i tym samym prowadzi to postępowanie, sąd właściwy w sprawach o rozwód i o separację, czyli sąd okręgowy, przy czym bez udziału ławników, wzorem rozwiązania przyjętego w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 468 § 1 i 3 k.p.c.). Dotyczy to zatem wydania zarządzenia, o którym mowa w projektowanym art. 436² § 1 k.p.c., o wyznaczeniu terminu spotkania informacyjnego, wezwaniu stron do udziału w spotkaniu informacyjnym, przedłużenia mediacji (projektowany art. 436² § 5 k.p.c.), umorzenia rodzinnego postępowania informacyjnego (projektowany art. 436³ k.p.c.).

Zgodnie z brzmieniem art. 183⁸ § 4 k.p.c. przewodniczący może wezwać strony do udziału w spotkaniu informacyjnym dotyczącym polubownych metod rozwiązywania sporów, w szczególności mediacji. Spotkanie informacyjne może prowadzić sędzia, referendarz sądowy, urzędnik sądowy, asystent sędziego lub stały mediator. Zagadnienia organizacyjne

dotyczące spotkań informacyjnych doprecyzowane zostały w treści § 146-152 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin Urzędowania Sądów Powszechnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1141 z póź. zm.) (dalej jako: Regulamin urzędowania sądów powszechnych). Zgodnie z treścią wymienionych przepisów, celem spotkania informacyjnego jest zapoznanie stron z możliwościami i korzyściami wynikającymi z polubownego rozwiązania sporu, w szczególności mediacji. Spotkanie może być wyznaczone zarówno w budynku sądu, jak też w innym miejscu. Podkreślenia wymaga, iż spotkanie informacyjne cechuje elastyczność i odformalizowanie nie tylko, co do samego przebiegu spotkania, ale również w zakresie możliwości prowadzenia go poza budynkiem sądu, jak również w formie online. Zaistniała sytuacja epidemii wykazała jasno, iż coraz większą istotność należy przyznawać mediacji online oraz spotkaniom informacyjnym online, a zatem na znaczeniu zyskuje elastyczność postępowania.

Postępowanie ma dać małżonkom co najmniej miesiąc (minimalny czas trwania postępowania – projektowany art. 436² § 6 k.p.c.) na wzajemne wyjaśnienie problemów i dojście do porozumienia, by tak ważnej decyzji, gdy chodzi o dobro ich dzieci, nie podejmować pochopnie. Nadrzędnym celem tego postępowania jest pojednanie stron, w konsekwencji którego strony zrezygnują z rozwodu czy separacji.

W odpowiedzi na dostrzeżoną przez organizacje społeczne, mediatorów, środowiska sędziowskiego i przedstawicieli zawodów prawniczych pochochność w działaniu stron decydujących się na rozwód, w projekcie przewiduję się, że w postępowaniu w toku rodzinnego postępowania informacyjnego strony uzyskają pouczenie o skutkach społecznych rozpadu małżeństwa, w szczególności dla małoletnich dzieci małżonków (projektowany art. 436² § 1 i § 4 pkt 1 k.p.c.). Wzór takiego pouczenia zostanie, w drodze rozporządzenia, określony przez Ministra Sprawiedliwości porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rodziny (projektowany art. 436² § 7 k.p.c.).

Główną rolę w powyższym postępowaniu będą odgrywać mediatorzy, którzy będą mogli prowadzić między innymi spotkanie informacyjne ale i uzgodnią z małżonkami warunki rozwodu lub separacji, kwestie władzy rodzicielskiej nad dziećmi, kontaktów z nimi i wysokość alimentów (projektowany art. 436² § 2 k.p.c.). W tym celu strony powinny zawrzeć ugode. Dzięki zawarciu ugody, sam proces o rozwód lub o separację, jeśli będzie się toczył, powinien przebiegać znacznie sprawniej i bezkonfliktowo, ponieważ strony będą w stanie przedłożyć sądowi ugode, która funkcjonującego już porozumienia zostanie

wpisana w treść art. 58 § 1 k.r.o. W projekcie wyraźnie wskazano, że mediacja dla stron w postępowaniu informacyjnym jest dobrowolna. (436² §2). Projektowany art. 436² § 9 k.p.c. przewiduje natomiast delegację dla Ministra sprawiedliwości celem określenia w drodze rozporządzenia podstawowych elementów ugody, uwzględniając możliwość jej wykonania w sposób zgodny z dobrem dziecka oraz możliwości zrozumienia treści ugody przez osoby niekorzystające z pomocy pełnomocnika.

Projektowane zmiany mają na celu wypracowanie metod rozwiązywania konfliktów pomiędzy małżonkami mającymi wspólne małoletnie dzieci. Każdy konflikt pomiędzy rodzicami zagraża dobru dziecka, dlatego konieczne jest wprowadzenie rozwiązań służących rozwiązywaniu istniejących sporów, a także uniknięciu podobnych konfliktów w przyszłości oraz zmniejszeniu ich negatywnych skutków.

Celem rodzinnego postępowania informacyjnego jest pojednanie małżonków, a w braku możliwości pojednania – zawarcie ugody regulującej w szczególności sposób wykonywanie władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi, utrzymywanie kontaktów każdego z małżonków z ich wspólnymi małoletnimi dziećmi oraz alimenty pomiędzy nimi lub pomiędzy nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi.

Mediacja (łac. mediatio od mediare „być w środku, pośredniczyć”) to próba doprowadzenia do ugodowego, satysfakcjonującego strony rozwiązania sporu na drodze dobrowolnych negocjacji prowadzonych przy udziale osoby trzeciej, neutralnego i bezstronnego mediatora, który wspiera przebieg negocjacji, łagodzi powstające napięcia i pomaga w dojściu do porozumienia.

Mediacja nie tylko umożliwia szybsze i tańsze niż w sądzie rozwiązywanie sporów, ale również lepiej odpowiada potrzebom współczesnego społeczeństwa. Mediacja jest metodą rozwiązywania sporów, w której to strony mają kontrolę nad jej przebiegiem i wynikiem.

Mediatorzy wspierają strony w negocjacjach podczas spotkań lub prowadzą poufne indywidualne spotkania z każdą ze stron. Pomagają stronom dostrzec ich pozycję, określić ich interesy, znaleźć możliwe rozwiązania oraz rozważyć wszystkie możliwości i alternatywy w celu osiągnięcia porozumienia.

Mediacja rodzinna stanowi skuteczne i efektywne narzędzie do realizacji celu rodzinnego postępowania informacyjnego. Celem mediacji rodzinnej nie jest bowiem ustalenie, która strona ma rację, ale znalezienie akceptowalnego rozwiązania, które leży we wspólnym interesie

obu stron. W odróżnieniu od procedury sądowej, w mediacji ważne są zarówno okoliczności istotne jak i nieistotne prawnie, a nie tylko ich interpretacja prawna. Mediator powinien przede wszystkim zwrócić uwagę na przywrócenie komunikacji między stronami, aby mogły one podjąć negocjacje.

Ponadto w mediacji rodzinnej strony uczą się budowania i zachowania relacji, a także tego, jak radzić sobie z konfliktem oraz w jaki sposób poszukiwać rozwiązań sytuacji konfliktowych, co jest niezwykle ważne z perspektywy dobra małoletnich dzieci.

Wprowadzenie mediacji rodzinnej do rodzinnego postępowania informacyjnego pozwoli wpłynąć na sposób postrzegania konfliktu przez strony i zmianę podejścia do wzajemnych stosunków. Strony będą bowiem mieć świadomość, że wzajemne spory będą musiały najpierw spróbować rozwiązać poprzez rozmowę i wzajemne ustępstwa, a dopiero w przypadku dalszego braku porozumienia będą mogły zwrócić się do sądu.

Sam fakt, że w mediacji sposób rozwiązania konfliktu jest w rękach stron wyraźnie wskazuje na zalety mediacji w stosunku do innych sposobów rozwiązywania sporów. Dlatego z jednej strony, mediacja powinna być postrzegana jako doskonała okazja do odciążenia systemu sądownictwa, z drugiej zaś strony należy stworzyć warunki, do tego by mediacja została uznana za optymalną i najszybszą metodę rozwiązywania sporów. Dzięki temu strony mogą nie tylko rozwiązać konflikt w satysfakcjonujący ich sposób, ale także zachować dobre relacje w przyszłości.

W odniesieniu do obaw dotyczących przewlekłości postępowań związanych z prowadzeniem mediacji wskazać należy, że wręcz przeciwnie, mediacja rodzinna służy przyspieszeniu i skróceniu czasu trwania postępowania sądowego.

Mediacja jako alternatywna i równorzędna dla postępowania sądowego metoda rozwiązywania sporów jest bowiem remedium na negatywne objawy przeciążenia sądów, zwłaszcza tych większych.

Niewydolność, nieefektywność i przewlekłe udzielanie ochrony prawnej przez sądy, w tym niezadowolenie stron i opinii publicznej z ich działalności, pilnie wymaga nowych rozwiązań legislacyjnych. Jedną z możliwości zmierzających do poprawy tej sytuacji jest wprowadzenie rozwiązań mających na celu szersze zastosowanie mediacji, poprzez m.in. edukację stron na temat wszystkich zalet i możliwości, jakie oferuje mediacja w ramach spotkania informacyjnego.

Kierowanie do mediacji, bez objaśnienia stronom jej istoty, może zwiększać ryzyko utraty szansy na osiągnięcie przez strony porozumienia. Temu celowi służyć ma udziału stron w spotkaniu informacyjnym w ramach rodzinnego postępowania informacyjnego.

Obecnie funkcjonujące spotkania informacyjne stanowią wyraz łatwego i szybkiego dostępu obywateli do wymiaru sprawiedliwości, zachęcają do korzystania z mediacji i stanowią odpowiedź na potrzebę edukowania stron postępowania w zakresie umiejętności negocjowania i mediacji oraz myślenia w sposób koncyliacyjny.

Spotkanie informacyjne stanowi dodatkową formę zachęcania do mediacji poprzez informowanie o możliwościach i korzyściach związanych z mediacją. Sposób przeprowadzania spotkań informacyjnych może być zróżnicowany i zależeć od indywidualnych możliwości organizacyjnych w poszczególnych sądach. Z dotychczasowej praktyki spotkań informacyjnych w sądach wynika, że w niektórych sprawach, pomimo, że początkowo strony nie wyraziły zgody na mediację, na późniejszym etapie postępowania występowały z wnioskiem o skierowanie do mediacji.

Spotkanie informacyjne, czas poświęcony na zapoznanie stron z mediacją oraz wyjaśnienie stronom zasad i istoty mediacji, pozwala im na podjęcie świadomej decyzji o skorzystaniu z dobrodziejstw mediacji i podjęciu próby wspólnego wypracowania i znalezienia rozwiązania sporu. Nawet w sytuacji gdy strony początkowo nie wyrażą zgody na skierowanie do mediacji, często zmieniają swoją decyzję na późniejszym etapie postępowania i wnoszą o mediację, bądź też składają propozycję ugodowego zakończenia sprawy.

Wprowadzenie możliwości uczestnictwa w spotkaniu informacyjnym z jednej strony umożliwi stronom podjęcie realnej próby rozwiązania sporu w drodze porozumienia, z drugiej zaś strony pozwoli im na podjęcie świadomej decyzji o przystąpieniu do mediacji albo rezygnacji z postępowania mediacyjnego.

Takie rozwiązanie zagwarantuje zachowanie zasady dobrowolności mediacji, a jednocześnie pozwoli na szersze zapoznanie stron postępowania z możliwością ugodowego zakończenia sporu, czy nawet zawarcia ugody w zakresie głównych kwestii spornych, co samo w sobie przyspieszy rozstrzygnięcie sprawy przez sąd.

Projektowane zmiany zakładają również wprowadzenie rozwiązania polegającego na równoczesnym wyznaczeniu spotkania informacyjnego i skierowaniu stron do mediacji, zlecając wyznaczonemu mediatorowi przeprowadzenie mediacji rodzinnej.

Celem proponowanego rozwiązania jest zdecydowane i istotne przyspieszenie rodzinnego postępowania informacyjnego oraz postępowania mediacyjnego w sytuacji, gdy strony przystąpią do mediacji.

Pozwoli to na efektywne wykorzystanie czasu pomiędzy wyznaczeniem spotkania informacyjnego, a wydaniem postanowienia o skierowaniu stron do mediacji.

Powyższe rozwiązanie umożliwi stronom podjęcie próby osiągnięcia porozumienia już od dnia rozpoczęcia spotkania informacyjnego i jednocześnie nie spowoduje wydłużenia okresu oczekiwania na skierowanie stron do mediacji.

Podobne rozwiązanie określone jako „mediation as accelerator” wprowadzone zostało w Holandii w czasie kryzysu związanego z Covid-19, a polegając na skierowaniu stron do mediacji na jak najwcześniejszym etapie postępowania, w okresie oczekiwania na pierwszą rozprawę. W Holandii okres oczekiwania na pierwszy termin rozprawy po złożeniu pozwu wynosi 7 tygodni. W czasie pandemii wprowadzono rozwiązanie, zgodnie z którym, po wniesieniu pozwu strony są kierowane do mediacji, której czas trwania wynosi maksymalnie 6 tygodni, a zatem tyle ile wynosi okres oczekiwania na termin pierwszej rozprawy. Termin pierwszej rozprawy wyznaczony jest w 7 tygodniu po złożeniu pozwu.

Dzięki takiemu rozwiązaniu strony nie będą obawiały się, że w przypadku skierowania do mediacji okres oczekiwania na rozpoczęcie postępowania mediacyjnego, jak i czas trwania rodzinnego postępowania informacyjnego wydłuży się.

Mediacja jako „przyspieszacz” stymuluje postępowanie i pozwala na efektywne wykorzystanie czasu pomiędzy wyznaczeniem terminu spotkania informacyjnego i skierowaniem stron do mediacji, w którym w sprawie nic się nie dzieje. Rozwiązanie to ułatwia stronom komunikację i umożliwia podjęcie próby wypracowania porozumienia oraz rozwiązania spornych kwestii w drodze ugody zawartej przed mediatorem już na wczesnym etapie postępowania.

Projektowane zmiany nie wprowadzają braku możliwości rezygnacji przez strony z postępowania mediacyjnego.

Proponowane rozwiązanie polegające na jednoczesnym wyznaczeniu terminu spotkania informacyjnego oraz skierowaniu przez Sąd stron do mediacji rodzinnej nie narusza zasady dobrowolności mediacji, ponieważ strona w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia lub doręczenia jej postanowienia kierującego strony do mediacji może nie wyrazić zgody na

mediację, a ponadto strona może zrezygnować z mediacji na każdym etapie postępowania mediacyjnego.

Takie rozwiązanie skłoni strony do rzeczywistego podjęcia działań zmierzających do rozwiązania konfliktu. Wydaje się bowiem, że istniejące mechanizmy nie skłaniają stron do skorzystania z mediacji w wystarczającym stopniu, wobec czego strony nie mając alternatywy dającej przestrzeń do podjęcia rozmów na „neutralnym gruncie” i nie widząc innego wyjścia, decydują się na drogę postępowania sądowego.

Proponowane rozwiązanie ma na celu przyspieszenie postępowania mediacyjnego w sytuacji gdy strony przystąpią do mediacji rodzinnej, a także przyspieszenie rodzinnego postępowania informacyjnego.

Obecnie Sąd kierując strony do mediacji, wyznacza czas jej trwania na okres do trzech miesięcy (art. 183 § 1 zd. pierwsze).

Celem projektowanej zmiany polegającej na tym, że mediacja rodzinna trwa miesiąc, licząc od dnia rozpoczęcia spotkania informacyjnego jest usprawnienie i przyspieszenie postępowania mediacyjnego, tak aby mogło się ono zakończyć w terminie miesiąca. Takie rozwiązanie skłoni strony do sprawnego podjęcia działań zmierzających do rozwiązania spornych kwestii.

W sytuacji gdy termin miesiąca okaże się zbyt krótki na przeprowadzenie mediacji, sąd na zgodny wniosek stron, złożony przed upływem tego terminu, może przedłużyć mediację rodzinną na czas oznaczony, nie dłuższy niż kolejne 6 miesięcy.

W odniesieniu do obaw dotyczących konieczności zapewnienia funkcjonowania przy sądach okręgowych mediatorów – łącznie ok. 450 (po 10 na sąd okręgowy), wskazać należy, że obecnie Prezes sądu okręgowego prowadzi listę stałych mediatorów dla obszaru właściwości danego okręgu sądowego (art. 157d § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072)).

Z analizy list stałych mediatorów prowadzonych przez Prezesów sądów okręgowych wynika, że na łącznie na listy wpisanych jest ponad 3.000 mediatorów w Polsce.

Jeśli chodzi o różnice pomiędzy mediacją i rodzinnym postępowaniem informacyjnym, przede wszystkim podkreślić należy elastyczność i odformalizowanie postępowania mediacyjnego. W mediacji strony biorą pełną odpowiedzialność za rozwiązanie sporu, mają wpływ na rozwiązanie, uczestniczą z pozycji partnerów w rozmach, prowadzonych bez presji

czasu, w dobrej atmosferze, przy udziale mediatora, który pomaga usprawnić komunikację pomiędzy stronami i nie występuje w roli arbitra, któremu strony oddają odpowiedzialność za rozwiązanie problemu prawnego. W mediacji strony mogą przedstawić również kwestie subiektywnie dla nich ważne, ale nieistotne prawnie. W mediacji możliwa jest komunikacja i odbudowa zaufania, dzięki którym relacja stron może zostać zachowana, podczas, gdy w postępowaniu sądowym obie strony są przegrane, gdyż często nadal są skonfliktowane i tracą relację.

Projektowane zmiany przyczynią się finalnie do następujących korzyści:

- ochrony praw małoletnich dzieci w przypadku rozpadu małżeństwa;
- poprawy relacji, przywrócenia komunikacji pomiędzy małżonkami mającymi wspólne małoletnie dzieci;
- poprawy relacji rodzinnych;
- skrócenia czasu trwania postępowań o rozwód;
- zapewnienia obywatelom pełniejszego dostępu do wymiaru sprawiedliwości;
- poprawy dostępności i otwartości wymiaru sprawiedliwości oraz podniesienia świadomości prawnej;
- efektywnej i rzeczywistej realizacji prawa obywateli do sądu;
- obniżenia kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Jeśli chodzi o różnice pomiędzy mediacją i rodzinnym postępowaniem informacyjnym, to można jeszcze wskazać na niewystępujący przy tradycyjnej mediacji szczególny obowiązek nałożony na mediatora prowadzącego spotkanie informacyjne, polegający na poinformowaniu i pouczeniu stron o: indywidualnych i społecznych skutkach rozpadu małżeństwa, w szczególności dla nich i ich wspólnych małoletnich dzieci; działaniach, które strony powinny podjąć dla utrzymania małżeństwa lub zawarcia ugody, o której mowa w art. 4361 § 3 k.p.c., w szczególności mediacji, terapii lub innej formie wsparcia rodziny oraz skutkach prawomocnego skazania za umyślne przestępstwo popełnione na szkodę drugiego małżonka lub ich wspólnego małoletniego dziecka albo przedstawienia zarzutów w którejkolwiek z tych spraw dla rodzinnego postępowania informacyjnego. Stosownie do proj. § 7 ww. przepisu, Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzór pouczenia stron rodzinnego postępowania informacyjnego o indywidualnych i społecznych skutkach rozpadu małżeństwa,

mając na względzie cel rodzinnego postępowania informacyjnego, potrzebę zapewnienia czytelności pouczenia oraz możliwość zrozumienia pouczenia również przez osoby niekorzystające z pomocy pełnomocnika. Dla porównania, w dotychczas obowiązujących przepisach, mediator nie miał powyższego obowiązku.

W związku z udziałem w spotkaniu informacyjnym w rodzinnym postępowaniu informacyjnym mediator powinien uzyskać wynagrodzenie, również wówczas gdy strony nie zdecydują się na mediację, dlatego w projekcie przewidziano nowelizację art. 981 § 4 k.p.c. poprzez objęcie delegacją dla Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia o wysokości wynagrodzenia mediatora za przeprowadzenie mediacji w rodzinnym postępowaniu informacyjnym oraz za udział mediatora w spotkaniu informacyjnym, a także zryczałtowane wydatki mediatora (art. 2 pkt 2 projektu).

Od wniosku o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego nie będzie pobierana opłata. Państwo weźmie na siebie ciężar poniesienia kosztów, również obejmujących koszty mediacji, która być może doprowadzi do ugodowego zakończenia sporu i utrzymania rodziny. Służą temu propozycje zmian przewidziane w art. 3 projektu, a dotyczące ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (projektowany art. 96 u.k.s.c.), w związku z którymi pozostaje nowelizacja art. 183⁵ k.p.c. (art. 2 pkt 3 projektu).

Projekt przewiduje również zakaz żądania w rodzinnym postępowaniu informacyjnym udzielenia zabezpieczenia na podstawie art. 730 k.p.c. (projektowany art. 436¹ § 5 k.p.c.). Umożliwienie stronom składanie wniosków o zabezpieczenie wydłużałoby rodzinne postępowanie informacyjne. Ponadto celem tego postępowania jest ukierunkowanie na wypracowanie ugody między małżonkami, a nie uzyskanie korzystnego dla każdej ze stron orzeczenia.

Projekt zakłada, że złożenie pozwu o rozwód lub separację, gdy strony nie uczestniczyły w rodzinnym postępowaniu informacyjnym, w przypadkach, w których obowiązek ten ich dotyczy, nie spowoduje rozpoznania sprawy o rozwód lub o separację. Aby mogło to być możliwe, wymaga się w tym celu dołączenia do pozwu odpisu postanowienia o umorzeniu rodzinnego postępowania informacyjnego (projektowany art. 436⁵ § 1 k.p.c.). Brak odpisu postanowienia oznacza niezachowanie warunków formalnych pisma i zwrot pisma po bezskutecznym upływie terminu wzywającego do jego uzupełnienia (art. 130 § 1 i 2 k.p.c.).

W ramach proponowanych zmian znalazły się również propozycje usprawnienia postępowań sądowych powiązanych z postępowaniem o rozwód lub o separację, czyli przepisy

art. 445¹ k.p.c. Jest to istotny element z uwagi na prawa stron i uczestników postępowania, ale pośrednio również przekłada się na sytuację ich małoletnich dzieci. Niewątpliwie przedłużające się postępowania tworzą sytuację niepewności, a to wpływa na poziom stresu, destabilizacji i poczucie bezpieczeństwa. Obecnie postępowania dotyczące władzy rodzicielskiej lub kontaktów wszczęte przed wytoczeniem powództwa o rozwód lub o separację, które nie zostały zakończone, ulegają zawieszeniu i oczekują na zakończenie sprawy rozwodowej. Sprawa jest zawieszona niejednokrotnie na okres kilku lat, a następnie w większości przypadków jest umarzana. Konieczna jest koncentracja postępowań oraz materiału dowodowego przed jednym sądem i rozstrzygnięcie w jednym postępowaniu. Ideą jest, aby w takich okolicznościach, sprawami z wyżej wymienionego zakresu, zajmował się jeden sąd – sąd właściwy do orzekania w sprawach o rozwód i o separację. Projektowany art. 445¹ § 2 k.p.c. przewiduje przekazywanie sprawy do sądu okręgowego, przed którym toczy się sprawa o rozwód lub o separację. Nie wyklucza to podejmowania decyzji w nagłych sytuacjach w oparciu o treść art. 569 § 2 k.p.c.

Kładąc nacisk na trwałość małżeństwa projekt przewiduje zmianę treści zdania drugiego w przepisie art. 440 k.p.c. celem umożliwienia ponownego zawieszenia postępowania w sprawie o rozwód i o separację, kiedy tylko istnieją widoki utrzymania pożycia małżeńskiego, pod warunkiem zgodnego wniosku stron. Obecna regulacja przewiduje zawieszenie postępowania w sprawach tego rodzaju tylko raz, bez względu na wolę małżonków.

Projekt zawiera regulację przewidującą obligatoryjne dopuszczenie dowodu z badania kodu genetycznego dziecka oraz stron, a jeżeli którakolwiek z tych osób nie żyje - jej wstępnego, zstępnego lub rodzeństwo w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa sąd. Powyższa zasada nie ma zastosowania, jeżeli pochodzenie dziecka nie budzi wątpliwości (art. 454² k.p.c.).

Zdobycze nauk przyrodniczych aktualnie pozwalają prawie ze 100 procentową pewnością ustalić pochodzenie dziecka bez potrzeby korzystania z osobowych źródeł dowodowych, których przydatność w tego typu sprawach sądowych jest nieznaczna. Bezspornym jest, że w sprawach o pochodzenie dziecka najpewniejszym dowodem jest dowód z badania kodu genetycznego (DNA). Przeprowadzenie tego dowodu pozwoli również na skrócenie postępowania dowodowego i angażowania w niego osób, które nie są w stanie wykazać pochodzenia dziecka.

Polskie prawo rodzinne nie przewiduje obowiązku poddania się badaniu DNA przez żadną ze stron postępowania dotyczącego ustalenia lub zaprzeczenia ojcostwa (to jest i domniemanego ojca, i dziecka). Przeprowadzenie takiego badania i jego moc dowodowa podlega zwykłym zasadom postępowania dowodowego przed sądem cywilnym. Warto jednak wskazać na orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej mierze (zob. zwłaszcza wyrok SN z dnia 9 stycznia 2001 r., sygn. akt II CKN 1140/00, wyrok SN z dnia 13 października 2005 r., sygn. akt IV CK 169/05), z którego wynika, że badanie DNA w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa jest dowodem najbardziej racjonalnym.

Pomimo przyznania racji wyższości przedmiotowego dowodu nad innymi w tego rodzaju sprawach, dającego niemalże pewność ustalenia pochodzenia dziecka sytuacja komplikuje się, gdy przedstawiciel ustawowy dziecka, samo (dorosłe dziecko) lub domniemany ojciec nie chcą się zgodzić na przeprowadzenie takiego badania. W świetle prawa polskiego nie można ich do tego zmusić. Sąd może wówczas przyjąć, zgodnie z przepisem z art. 233 §2 k.p.c., iż przeprowadzenie takiego dowodu dałoby wynik zgodny z twierdzeniami strony przeciwnej. Bezpodstawny brak wydania zgody na pobranie tkanek dziecka do badania DNA w takim kontekście może nawet zostać uznany za sprzeczny z dobrem dziecka i stanowić argument przemawiający za ograniczeniem władzy rodzicielskiej na podstawie art. 109 §1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (zob. uzasadnienie wyroku SN z dnia 9 stycznia 2001, sygn. akt II CKN 1140/00).

Celem zdyscyplinowania stron i uniemożliwienia im dokonywania obstrukcji procesowej poprzez niestawiennictwo na pobrania materiału genetycznego projektowany § 2 art. 454² przewiduje, obowiązek stawiennictwa osób celem poddania się badaniu. Jeżeli osoba wezwana na badanie nie stawia się bez usprawiedliwionych powodów lub osoba sprawująca bezpośrednią pieczę nad dzieckiem nie doprowadzi dziecka na badanie, sąd może skazać ją na grzywnę według przepisów o karach za niestawiennictwo świadka lub nakazać przymusowe doprowadzenie na badanie.

Powyższa projektowana regulacja jest zgodna także z aktualną linią orzecniczą Europejski Trybunał Praw Człowieka, który w wyroku z 29 stycznia 2019 r. uznał, że nałożenie na skarżącego sądowego nakazu poddania się badaniu DNA w sprawie o ustalenie ojcostwa nie stanowiło naruszenia prawa do poszanowania jego życia prywatnego (wyrok w sprawie *Mifsud przeciwko Malcie* - z 29 stycznia 2019 r., skarga nr 62257/15).

Na marginesie wskazać należy, że procedura pobrania materiału do badań genetycznych nie wymaga jednoczesnej obecności dziecka i mężczyzny, co umożliwi przeprowadzenie badań bez konieczności konfrontacji zainteresowanych. Warto również wspomnieć, że badanie kodu genetycznego możliwe jest przez podebranie jakiegokolwiek materiału genetycznego z pominięciem pobrania krwi.

Projekt w art. 2 pkt 17 przewiduje zmianę treści art. 598¹³ k.p.c. poprzez odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów art. 598⁶–598¹² regulujących przymusowe odebranie dziecka przez kuratora także do wykonania orzeczeń o umieszczeniu małoletniego w rodzinnym domu dziecka, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym. Aktualne brzmienie tego przepisu całkowicie niezasadnie pomija wyżej wymienione placówki, dlatego uzupełnienie treści przepisu o placówki, w których małoletni mogą na mocy orzeczenia sądu być umieszczeni stało się konieczne.

Celem nowelizacji jest również rozwiązanie wątpliwości co do osoby uprawnionej, o którym mowa w art. 598⁶, w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym. Uprawnionym, o którym mowa w art. 598⁶, jest wówczas odpowiednio rodzina zastępcza, prowadzący rodzinny dom dziecka lub kierujący placówką opiekuńczo-wychowawczą, regionalną placówką opiekuńczo-terapeutyczną lub interwencyjnym ośrodkiem preadopcyjnym.

Czynność przymusowego odebrania należy traktować jako ostateczność, a samo jej zlecenie kuratorowi dotyczy wyłącznie technicznej czynności odebrania, a nie doprowadzenia małoletniego do właściwej placówki. Doprowadzenia dokonuje natomiast podmiot uprawniony, któremu kurator przekazuje małoletniego po przeprowadzeniu zleconej czynności. Przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, z uwagi na treść art. 598⁹ k.p.c., może jednak nastąpić jedynie przy udziale uprawnionego albo osoby lub przedstawiciela instytucji przez niego upoważnionej. Jeżeli zatem pomimo prób doprowadzenia małoletniego dziecka podjętych przez wyznaczonych przez organizatora pieczy zastępczej pracowników na podstawie orzeczenia sądu rodzinnego o umieszczeniu w pieczy zastępczej nie można umieścić dziecka, zgodnie ze skierowaniem, w odpowiedniej placówce opiekuńczo - wychowawczej, należy wdrożyć postępowanie o przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej.

Użyte przez ustawodawcę pojęcie „osoby uprawnionej” nie powinno budzić wątpliwości w przypadku, gdy uprawnionym jest przedstawiciel ustawowy małoletniego lub ustanowiona orzeczeniem sądu rodzina zastępcza - osoby te są bowiem skonkretyzowane w postanowieniu wydanym przez sąd. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku wydania przez sąd orzeczenia o umieszczeniu małoletniego w placówce opiekuńczo - wychowawczej. Należy w takiej sytuacji przyjąć, że „osobą uprawnioną” będzie w tym przypadku przedstawiciel odpowiedniej instytucji, tj. przedstawiciel placówki opiekuńczo wychowawczej, w której małoletni został umieszczony na podstawie wydanego przez powiat skierowania. Krąg uprawnionych obejmuje również pracownika powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na opiekę i wychowanie dziecka oraz właściwego ze względu na siedzibę placówki, w którego zakresie obowiązków znajdują się działania o charakterze opiekuńczo - wychowawczym. W praktyce są to zazwyczaj pracownicy Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz przedstawiciele placówek opiekuńczo – wychowawczych (w zależności od lokalnych ustaleń).

Potrzebę uregulowania postępowania wykonawczego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych w szerszym zakresie, niż to wynika z obecnie obowiązujących, nielicznych przepisów umiejscowionych w różnych aktach prawnych zgłaszają środowiska sędziów rodzinnych. Postulat odrębnego i kompleksowego unormowania postępowania wykonawczego w tych kategoriach spraw zgłaszany był resortowi wielokrotnie przez Krajową Radę Kuratorów celem dookreślenia, m.in. uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych przy wykonywaniu orzeczeń sądów rodzinnych w sprawach opiekuńczych.

Znaczna część orzeczeń sądów rodzinnych podlega wykonaniu, bądź osobiście przez zainteresowanych, bądź przez inne organy lub podmioty (sąd, który wydał orzeczenie, organy wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej lub kuratora sądowego).

Generalnie ujmując problem, wykonanie orzeczenia może bowiem odbywać się bez środków przymusu lub bez egzekucyjnych środków przymusu (Henryk Haak „postępowanie wykonawcze w sprawach opiekuńczych – wybrane zagadnienia, w: Księga Jubileuszowa dedykowana prof. Feliksowi Zedlerowi”), co nie zmienia faktu, że warunkiem urzeczywistnienia treści orzeczenia sądu rodzinnego jest jego wykonanie. Sam ustawodawca w Kodeksie postępowania cywilnego wyróżnia to postępowanie. W przepisie art. 578¹ § 1 k.p.c. mowa jest o postępowaniu wykonawczym. Ustawodawca nie kontynuuje jednak i nie wyjaśnia nawet samego pojęcia postępowanie wykonawcze, nie reguluje też jego przebiegu.

Wykonaniu podlegają te orzeczenia, które mają ten przymiot, że można je wykonać w drodze postępowania egzekucyjnego lub wykonawczego i są to orzeczenia, które korzystają z przymiotu wykonalności. Orzeczenia, które nie są wykonalne są skuteczne (art. 578 § 1 k.p.c.).

Jak wskazano wyżej ustawodawca nie wyjaśnia samego pojęcia - postępowanie wykonawcze, nie reguluje też jego przebiegu. Niedostatki obecnego stanu prawnego w zakresie wykonywania orzeczeń w sprawach rodzinnych i opiekuńczych biorą się nie tylko z braku odpowiednich przepisów w ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. 2020 r., poz. 1575, ze zm.) zauważyć należy, że ustawa ta nigdy takich kwestii nie regulowała kompleksowo pozostawiając szerokie pole działania praktyce sądowej - lecz także z uchylenia części przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 259).

Obecnie obowiązujący Regulamin urzędowania sądów powszechnych (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 1141 z póź.zm.), a także poprzednio obowiązujący z dnia 23 grudnia 2015 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 2316, ze zm.) oraz z dnia 25 czerwca 2015 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 925) nie zawiera szeregu przepisów o charakterze proceduralnym, normujących kwestie wykonywania orzeczeń sądów w sprawach rodzinnych i nieletnich znanych z Regulaminu urzędowania sądów powszechnych z 2007 r.

Głównym, choć nie jedynym powodem uchylenia tego rodzaju unormowań była konieczność dostosowania przepisów Regulaminu do zakresu upoważnienia ustawowego wynikającego z art. 41 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 52, ze zm.). W konsekwencji z systemu prawnego wyeliminowano przepisy, dla których właściwym miejscem ulokowania są inne akty prawne, np. Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks rodzinny i opiekuńczy lub ewentualnie przepisy wykonawcze wydane na podstawie odpowiedniej delegacji ustawowej w obowiązujących aktach normatywnych innych niż wskazane kodyfikacje [np. wydane na podstawie delegacji ustawowej zawartej w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1014)], rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych.

W konsekwencji, poza powołanymi przepisami k.p.c. – art. 578 § 1 i art. 578¹ § 1 oraz regulującymi postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegające władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598¹ – 598¹⁴ k.p.c.) i postępowanie w sprawach dotyczących

wykonywania kontaktów z dzieckiem (art. 598¹⁵ – 598²² k.p.c.), przepisy odnoszące się do wykonania orzeczeń sądów rodzinnych rozproszone są w różnych aktach prawnych.

Pewne ogólne unormowania wskazujące na zasady wykonywania orzeczeń odnajdziemy również w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, a zatem ustawie zawierającej, co do zasady przepisy o charakterze materialnoprawnym. Przykładowo w myśl art. 109 § 4 w przypadku, o którym mowa w § 2 pkt 5, a także w razie zastosowania innych środków określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, a także współpracuje z kuratorem sądowym.

Do wykonania orzeczenia odnoszą się także przepisy normujące nadzór sądu opiekuńczego nad wykonywaniem opieki prawnej (art. 165 - 168 k.r.o.). Z podstawowych uregulowań poza wskazanym już rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych wymienić należy Regulamin urzędowania sądów powszechnych. Mankamentem tego ostatniego aktu prawnego jest m.in. to, że zawiera on przepisy wspólnie regulujące zarówno postępowanie wykonawcze w sprawach rodzinnych jak i nieletnich, co utrudnia wykładnię i powoduje istotne rozbieżności w praktyce.

Odrębnej uwagi wymagają natomiast powołane wyżej przepisy w sprawach o odebranie osoby podlegające władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką i w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem.

W literaturze przedmiotu zgodnie przyznaje się, że postępowania w tych sprawach mają charakter postępowań rozpoznawczych z wyraźnie wyodrębnioną, choć nie obligatoryjną fazą wykonawczą (por. Olimpia Marcewicz „Postępowanie w sprawach dotyczących wykonania kontaktów z dzieckiem – zagadnienia wybrane”, w: *Aequitas sequitur*, str. 335 – 344; Joanna Studzińska „Charakter prawny postanowienia o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem”, w: *Aequitas sequitur*, str. 501 – 515; Michał Krakowiak „Nakazanie zapłaty sumy pieniężnej w nowym postępowaniu o wykonywanie kontaktów z dzieckiem”, w: *Transformacje Prawa Prywatnego* 3/2013, str. 59 – 76; Krzysztof Chmielarz „Postępowanie kuratora zawodowego rodzinnego przy wykonywaniu orzeczenia w sprawie o odbieranie osoby podlegającej władzy

rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką”, w: Probacja, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz pod redakcją Andrzeja Zielińskiego, str. 1118 - 1127).

Projekt przewiduje nowelizację Kodeksu postępowania cywilnego, mającą na celu wprowadzenie przepisów regulujących postępowanie wykonawcze w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, kompleksowo w jednym akcie prawnym o randze ustawy, poprzez wprowadzenie w części pierwszej, w księdze drugiej, w tytule II, w dziale II po rozdziale 3 nowego rozdziału 4 zatytułowanego Postępowanie wykonawcze w sprawach rodzinnych i opiekuńczych i z zakresu kurateli. Konsekwencją powyższego jest uchylenie art. 578¹ k.p.c., którego dotychczasowa treść ujęta została w art. 605².

Projektowane przepisy określają zakres postępowania wykonawczego (art. 605¹), tj. określenie kategorii spraw wykonawczych w odróżnieniu od pozostałych, których postępowania zostały już uregulowane i do których będą miały zastosowanie projektowane przepisy postępowania wykonawczego

Projektowany art. 650³ § 1 stanowi przeniesienie § 282 Regulaminu. § 2 natomiast wprowadza przepis określający właściwość rzeczową sądów rodzinnych. Orzeczenia skutkujące koniecznością ich wykonania wydają nie tylko sądy rodzinne – sądy rejonowe, lecz także sądy okręgowe orzekające w sprawach o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa;

Projekt określa formy urzędowania sądu w postępowaniu wykonawczym (posiedzenia wykonawcze) w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, mających na celu weryfikację przebiegu postępowania i jego wyników (np. przyjęcie sprawozdania z opieki prawnej) oraz nadzór i korygowanie działań podejmowanych przez organy i instytucje wykonujące orzeczenie (np. posiedzenia wykonawcze z udziałem kuratora sądowego), z minimum formalizmu ograniczającego się jedynie do sporządzenia notatki jeżeli nie wydano na posiedzeniu orzeczenia lub zarządzenia (art. 605⁵).

Projekt przewiduje upoważnienie kuratora sądowego do składania wniosków w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, bez nadawania im jednak charakteru procesowego i określenie – podobnie jak w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich – zamkniętego katalogu takich wniosków (art. 605⁸).

Projektowany art. 605⁹ i 605¹⁰ określa wyraźnie odpowiedzialności za wykonanie orzeczeń organów pozasądowych oraz trybu przekazywania im orzeczeń do wykonania.

Pomimo licznych pism kierowanych do organów pomocy społecznej nadal w praktyce zdarzają się wątpliwości, kto i jakie czynności powinien podjąć w sprawach, w których sąd umieścił dziecko poza rodziną biologiczną. Regulacja stanowi przeniesienie z § 288 Regulaminu i rozwinięcie instytucji doprowadzenia dziecka do jednostek organizacyjnych systemu pieczy zastępczej

Projektowany art. 605¹² wprowadza przepisy uściślające uprawnienia i obowiązki kuratorów sądowych w sprawach, w których sąd ustalił kontakty w obecności kuratora sądowego. Ten rodzaj kontaktów dedykowany jest dla najtrudniejszych przypadków, bowiem zgodnie z projektowanym art. 113² § 2 pkt 3 kurator może być obecny jedynie przy kontaktach ustalonych w miejscu stałego pobytu dziecka, co oznacza, że stawia się w miejscu i terminie wskazanym w orzeczeniu lub ugodzie i jest obecny przez cały czas trwania kontaktu. Jego obecność ma stanowić gwarancję wykonania kontaktu w zakresie terminów, czasu i miejsca spotkania oraz ustalonego przebiegu kontaktu. Regulacja w § 3 przewiduje uprawnienie kuratora w związku z zagrożeniem dobra dziecka spowodowanym wykonywaniem tego kontaktu. Kurator nie jest jedynie biernym obserwatorem kontaktu. Nowelizacja przewiduje prawo kuratora do usunięcia stanu zagrożenia, a w przypadku, kiedy czynności te okazałyby się niewystarczające prawo żądania od osoby uprawnionej oraz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje zaprzestania wykonywania kontaktu. Jednocześnie o zaistniałej sytuacji niezwłocznie informuje sąd, zaś sędzia po uzyskaniu informacji z przebiegu kontaktu niezwłocznie wyznacza posiedzenie wykonawcze.

Projektowany art. 605¹³ wskazuje na obowiązek sporządzenia notatki urzędowej przez kuratora z obecności przy kontaktach oraz jej niezbędne elementy.

Projektowany art. 605¹⁴ przewiduje obciążanie uczestników postępowania kosztami postępowania w całości lub części.

Określenie form zakończenia postępowania wykonawczego zawiera projektowany art. 605¹⁵.

Istotnym zagadnieniem jest zapewnienie wysłuchiwanym małoletnim odpowiednich warunków pozwalających na ograniczenie stresu związanego z wizytą w sądzie i prowadzonymi z jego udziałem czynnościami. Proponowana zmiana treści art. 216¹ k.p.c. przez dodanie § 3 i tym samym art. 576 k.p.c., również poprzez dodanie § 3, wynika z potrzeby ustandaryzowania warunków, w których odbywać się może wysłuchanie małoletnich. Oba przepisy regulują zagadnienie wysłuchania małoletniego, w zależności od rodzaju

postępowania. Obecnie zarówno art. 216¹ § 1 k.p.c., jak i art. 576 § 2 k.p.c., wskazują jedynie, że wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądu. Proponuje się uzupełnienie tego zapisu o warunki jakim powinno odpowiadać takie pomieszczenie. Propozycja nie dotyczy trybu wysłuchania. Zamiarem projektodawcy jest, aby pokoje wysłuchań miały przyjazny dla małoletnich charakter, zapewniające swobodę wypowiedzi i poczucie bezpieczeństwa małoletnich. Chodzi o to, aby wyodrębnione pomieszczenie wyposażone było w sprzęt przypominający warunki mieszkania. Nie będzie w tych pomieszczeniach wymagane instalowanie kosztownych sprzętów rejestracji obrazu i dźwięku, gdyż wysłuchanie nie podlega ujawnieniu. Zaznaczyć oczywiście należy, że jeżeli sądy posiadają już pomieszczenia spełniające pełne wymagania określone w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a-185c k.p.k. (Dz. U. poz. 1691), to w takich pomieszczeniach również mogą odbywać się wysłuchania małoletnich i nie będzie istniała potrzeba tworzenia odrębnych pokoi wysłuchań.

Usprawnieniu postępowania sądowego służy również projektowany art. 732 k.p.c. Obserwacja praktyki sądowej w sprawach rodzinnych wskazuje, że jedną z głównych przyczyn przewlekłości postępowań sądowych, które nie są zależne od sądów, są składane wielokrotnie wnioski o zabezpieczenie i o zmianę sposobu zabezpieczenia, następnie zaskarżane przez uczestników (strony). Zaproponowane w projektowanym § 2 rozwiązanie może w istotny sposób wpłynąć na przyspieszenie rozpoznawania spraw, w szczególności rozwodowych czy o ustalenie kontaktów. Projekt przewiduje zatem, że wniosek o zabezpieczenie może być złożony w terminie do 30 dni od złożenia pisma wszczynającego postępowanie, a zmiana postanowienia o zabezpieczeniu może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy zachodzą uzasadnione obawy bezpośredniego zagrożenia dobra małoletniego. Takie rozwiązanie powinno przyczynić się do ograniczenia wnoszonych środków, które paraliżują sprawne rozpoznawanie spraw.

Temu samemu celowi służy propozycja nowelizacji art. 742 k.p.c. poprzez dodanie § 41. Wskazano w projekcie, że wniosek o zmianę zabezpieczenia dopuszczalny jest jedynie, gdy zachodzą uzasadnione obawy bezpośredniego zagrożenia dobra małoletniego dziecka lub w istotny sposób zmianie uległy przyczyny zabezpieczenia. Ocena przesłanek należy do sądu. Uprawnienie do złożenia wniosku o zmianę dotyczyć ma przy tym zarówno zobowiązanego, jak i uprawnionego.

Nowelizacja ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych wiąże się z nowelizacją przepisów k.p.c. Wprowadzenie w art. 19 ustępu 1a u.k.s.c. ma charakter porządkowy, wymaga bowiem wskazania wysokości pobieranej opłaty od zarzutów w nowym postępowaniu. Art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.k.s.c. obliguje obecnie sąd do zwrotu połowy opłaty w sprawach o rozwód i o separację w razie orzeczenia o rozwodzie lub o separacji na zgodny wniosek stron bez orzekania o winie. Wydaje się, że tego rodzaju możliwość trudno pogodzić ze wskazywaną już konstytucyjną normą o szczególnej ochronie rodziny. W założeniu przepis ten ma sprzyjać szybkiemu zakończeniu tych spraw. Argument o zwrocie połowy opłaty nie jest jednak ani podstawowym, ani w wielu przypadkach znanym stronom przyczynkiem do osiągnięcia przez nie porozumienia co do zgodnego wniosku procesowego. Nie przekonuje tym bardziej, że opłata w sprawie o rozwód jest w istocie niewielka i wynosi 600,00 złotych. Z tej przyczyny projekt zakłada, że dotychczasowa możliwość zwrotu ograniczona zostanie jedynie do spraw o separację. Zwrot nie będzie jednak uzależniony od dotychczasowego warunku, ale od tego, czy małżonkowie osiągnęli porozumienie w kwestiach wymagających rozstrzygnięcia, przewidzianych w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym (art. 3 pkt 2 projektu).

Z badania przeprowadzonego w 2016 roku przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości „Koszty postępowań sądowych w sprawach rozwodowych” wynika, że opłaty sądowe uiszczane w sprawach o rozwód odpowiadają za ok. 1% ogółu dochodów budżetowych z tytułu opłat sądowych. Uwzględnić w tym należy okoliczność, że co najmniej w 25 % spraw strony są zwolnione z kosztów sądowych. Powoduje to taki skutek, że faktyczne koszty postępowań rozwodowych są znacznie wyższe niż koszty ponoszone przez strony. Rezygnacja ze zwrotu z urzędu połowy opłaty sądowej w sprawach o rozwód spowodowałaby, że faktyczne koszty byłyby w wyższym zakresie opłacane przez strony, a nie ogół obywateli, w znaczeniu udziału w tych kosztach Skarbu Państwa.

Powyższe oznacza, że nie ma ani konstytucyjnego, ani procesowego, ani nawet finansowego uzasadnienia dalsze wspieranie przez państwo stron postępowań o rozwód w dotychczasowej formie zwrotu połowy opłaty w przypadku zgodnego wniosku o rozwód bez orzekania o winie.

Projekt przesądza w art. 4, że projektowane w art. 133 §4 k.r.o. rozwiązanie o wygaśnięciu świadczenia alimentacyjnego wynikającego z orzeczenia sądu albo ugody z chwilą ukończenia przez dziecko 25 lat, dotyczy orzeczeń wydanych oraz ugód zawartych po dniu wejścia w życie ustawy.

Projektowany art. 5 wskazuje, że alimenty natychmiastowe dotyczą tych dzieci, uprawnionych do świadczeń alimentacyjnych, które przed wejściem w życie ustawy, nie występowały o zasądzenie alimentów.

Projekt przesądza również, w art. 6 i 7, że sprawy w nich wskazane, będące w toku w chwili wejścia w życie ustawy, podlegają regułom dotychczasowym.

W projektowanym art. 8 kwestię *vacatio legis* 6 miesięcy.

Przed skierowaniem niniejszego projektu do uzgodnień, konsultacji publicznych i opiniowania Rada Ministrów ani jej organ pomocniczy, nie występowały o ocenę OSR przez koordynatora OSR.

Projekt ustawy nie jest objęty prawem Unii Europejskiej i nie jest z nim sprzeczny. Jednocześnie projekt nie wymaga przedstawienia właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, w celu uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji albo uzgodnienia.

Projekt ustawy nie wpłynie na działalność mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich firm.

Projektowana ustawa zgodnie § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. Nr 239, poz. 2039 oraz z 2004 r. Nr 65, poz. 597), nie podlega notyfikacji Komisji Europejskiej.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2017 r. poz. 248) projekt został udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny oraz na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Żaden podmiot nie zgłosił zainteresowania pracami nad przedmiotowym projektem w trybie powołanej wyżej ustawy.

